

VANI Niuqui 'Aixüa Manuyüne Que Mütiu'üxasitacai

Niuqui tevi que müratüa

¹ Sutüapai niuqui caniyüanecaitüni. Niuqui niteütacaitüni Cacaüyari. Canicacaüyaritücaitüni niuquitütü. ² Mücütütü niuqui sutüapai Cacaüyari niteütacaitüni. ³ Naitü tiniuneni mücü 'inetüacu. Xüca mücü ca'inetüanique, pücaneniqueyu ni xevitü. ⁴ Mücüsüa tucari canixuavecaitüni. Tucari teüteri vahecüariviyame canihücütücaitüni. ⁵ Hecüariya yüvipa nihecüariyani, yüriya pücahe'ivave.

⁶ Mericüsü tevi Cacaüyari meiyenü'a 'aniucateitüni Vani titevatü. ⁷ Mücü titahecüataque caninuani, hecüariya hepaüsita mütitahecüatacä, yunaitü yuri memüteta'erienicü tiutahecüatacacu 'iya. ⁸ 'Iya hecüariya pücahücütücai. Titahecüataque hecüariya hepaüsita xEICÜA caninuani. ⁹ Tita yuricü mütihecüariya, tita mütivahecüatüa yunaime teüteri, mücü cuiepa caninuaximecaitüni.

¹⁰ Cuiepa caniuyeicacaitüni, cuie niuneni 'iya 'inetüacu, masi cuiepa memütama mepücaheitima. ¹¹ Yuquie caninuani, teüterimama mepücaheitanaqui'eri. ¹² Queyupaümetü memitanaqui'eri, müme yuri memüte'erie que mü'ane mühücüsie, müme heiserie nivarupitüani Cacaüyari nivemama memacünecü. ¹³ Teüteri que memüte'ununuivasie mepücayecü, va'uquiyarima meyhive'eriecacu teüteri que memüteyurie,

mana mepücayecü, 'uqui türi vavevimücücacu, mana mepücayecü. Cacaüyarisie püta mepüyecü.

¹⁴ Mericüsü mücü niuquitütü tevi canayani, tasata 'ucaitü ratüa. Tame tecanixeiya visi que mü'anecai, 'uquiyarieya visi que mütipitüa yunive muyuxevi. Canaye'ani 'aixüa tiuca'iyaritü yuri ticuxatatü. ¹⁵ Vani tinihecüatacaitüni hepaüsitana. Canahivacaitüni müpaü 'utaitü, 'Icü canihücütücaitüni nemixatacai yane'utaitü, 'Iya ne'utüa 'umamie nesi'anuhaitüiyatü nayani meripai mümiemecü, ne meripai necamiemetücacu.

¹⁶ 'Iya que müraye'ave, yacatatinipitüaca hepaüna te'enenetü temacü necü tanaitü. 'Aixüa tiuca'iyaritü pütasiyuriene, pütasimüriyarüme. ¹⁷ 'Inüari niuquiyari tecaniupitüarieni Muisexi tasi'upitüacu. Tepupitüarie mücü 'aixüa mütiuca'iyarinicü tahepaüsita, tita yuri müraine temütehexeianicü, Qesusi Cürisitu yatatiupitüacu. ¹⁸ Xevitü hasuacua püca'ixeyave Cacaüyari. Cacaüyari muyuxevi, que mü'ane yu'uquiyarisie mütiyiya, mücü canihecüatani yu'uquiyari.

Vani ti'üyame que mütiutahecüataxü

(Mateu 3:11-12; Maricuxi 1:7-8; Rucaxi 3:15-17)

¹⁹ Mericüsü müpaü tiniutahecüata Vani quepauca Huriyusixi hesüana memüvareyenü'a mara'acate Revitasixi vahamame Querusareme memeyecü memita'ivaviyacü, 'Ecüri que pepüpaicü. ²⁰ Mücü puyutahecüataxü, pücayucu'imavacai. Masi puyutahecüataxü müpaü 'utaitü, Neri Cürisitu nepücahücü. ²¹ Müme mete'ita'ivaviya, Qesü 'ane. 'Eriyaxi

pecatihücü. Mücü tiutayü, Ne pücatixaü. 'Ecü pecatihücü mücü tixaxatame, mete'icühüave. Mücü tivaruta'ei, Havaicü. ²² Müme 'ayumieme mete'itahüaveri, Que pepüpaicüte, xasuni temütevaretahüavecü müme memütasiheyenü'a. Que pe'utaine 'ahepaüsita. ²³ Mücü tiutayü, Nesü necanihücütüni que mü'ane mücuxaxasivacai haque müpaü mainecai, Xevitü mahiva macumavesie, Xeuraüyeme xequeneutavevi Ti'aitame huyeya 'utaitü, Quisariyaxi tixaxatame mainecaipaü. ²⁴ Müme memeyenü'ari Pareseusixi vahesüa mecanimietetücaitüni. ²⁵ Hicü menita'ivaviya müpaü mete'icühüavetü, Mericüte, titayari peti'üyane xüca pecacürisitutüni xüca 'Eriyaxi pecahücütüni xüca mücü tixaxatame pecahücütüni. ²⁶ Vani nivaruta'eiya ya'utaitü, Nericü necatini'üyaneni hacü. Xesata 'acaniuveni xevitü, xemüca'imate xeme. ²⁷ 'Iya ne'utüma 'ucanamieniri. Ne 'aixüa nepücatiuca'iyari nehesie mütinaquenicü ni nemiparevienicü nemixünirienicü cacaiya cuitaxiyari. ²⁸ Müpaü tiniuyüni Vetavarasie Curutani hatuxame 'anutaüye. Mana catini'üyanecaitüni Vani.

Muxa Nunusi Cacaüyarisüa mümieme

²⁹ Mericüsü 'uxa'arieca Vani canixeiya Qesusi 'a'amiecame. Müpaü niutayüni, Camü muxa nunusi Cacaüyarisüa mieme. Cuiepa memütama tita 'axa memüteyurie canivacunavairivani mücü. ³⁰ Mücü canihücütüni que mü'ane hepaüsita nomainecai, Ne'utüma 'ucanamieni 'uqui nesi'anuhaitüiyatü matüa, meripai mümiemecü, ne meripai necamiemetücacu. ³¹ Nesüari

nepücaheitimaitüyeicacai, peru mümasiücünicü 'Ixaherisixi vahüxie, 'ayumieme necaninuani hacü netiuca'üyatü. ³² Hicü Vani tiniutahecüata müpaü 'utaitü, Ne necanixeiya 'Iyari taheima 'acamieme cucuru 'amacamiepaü. Hesiena niyuhayeva. ³³ Ne nepüca'imaicai cuxi, masi que mü'ane münesiheyenü'a nemütiuca'üyanicü hacü, mücütütü müpaü pünetiutahüavixü, Que mü'ane heima pemixeiya 'Iyari 'acamieme hesiena yuhayevame, 'iya canihücütüni que mü'ane mütiuca'üya 'Iyari Mütiyupata rapitüatü. ³⁴ Nesü necaniuniere, necatiniutahecüata 'icü Cacaüyari Nu'aya mühücü.

Matüari teyü'üquitüvamete memacü

³⁵ Hicü 'uxa'arieca tavari mana niutivecaitüni Vani, teyü'üquitüvametemama yuhutatü mana meteti'ucaita. ³⁶ 'Ixeiyaca Quesusi 'uyeicacacu, müpaü niutayüni, Camü muxa nunusi Cacaüyarisüa mieme. ³⁷ Yuhutatü teyü'üquitüvametemama mecani'enieni müpaü haineme, mecaneiveiya Quesusi. ³⁸ Hicü Quesusi ta'aurie 'aveca, varuxeyaca me'iveiyame, müpaü tinivarutahüave, Tita xetecuvautüve. Müme metenitahüave, Xavi, haque pepeca. Xavi taniuquicü Ti'üquitame paine. ³⁹ Mücü tivaruta'ei, Xequenacüni xepüneniere. Hicü mana meniu'axüani, meniuneniere haque mecatei. 'Iya tucarisie me'iteütatü meniuyhayeva, memenuveyiacü tau ya'atevacacu.

⁴⁰ Mericüsü yuhutatü memu'enaxü Vani que mainecai, memeiveiya Quesusi, xevitü 'Atürexici catinitevacaitüni Simuni Pecuru mü'ivayatücai.

41 'Iya yu'iva Simuni netaxeiya meri. Müpaü tinitahüave, Tecaneitaxeiya Mesiya, taniuquicü Cürisitu heiserie mupitüarie maine. 42 Qesusisüa caneivitüni. Qesusi 'ixeyaca müpaü niutayüni, 'Ecü Simuni pecanihücütüni, Vani pemünu'aya. Sepaxi pepütitaterüvarienu, taniuquicü Pecuru maine, Tete maine.

Qesusi que müttivaruta'inie Piripe Natanaheri

43 Hicü Qesusi 'uxa'arieca Carereyapai niyeimücücaitüni. Canitaxeiya Piripe, müpaü tinitahüave, Quenenanuveyia. 44 'Iya Piripe Vesaira caniquiecametücaitüni 'Atürexu Pecuru vaquiecaru. 45 Hicü Piripe neitaxeiya Natanaheri. Müpaü tinitahüave, Que mü'ane raxatatü Muisexi mütiuta'utüa 'inüari niuquiyarisie, texaxatameteta mete'uti'utüa metexatatü, mücü tenetaxeiya. Qesusi canihücütüni Cuse nu'aya Nasaretitanaca. 46 Natanaheri müpaü tinitahüave, Nasaretisie que tiyüve 'aixüa müti'ane mürayeneica. Piripesü müpaü titahüave, Quenenierimie. 47 Hicü Qesusi Natanaheri niuxeiya 'a'amiecame. Müpaü niutayüni hepaüsitana, Camü yuricü 'Ixaheri teviyari canihücütüni 'icü, püca'irümaru. 48 Natanaheri müpaü tinitahüave, Haque pepünesihetima 'ecü. Qesusi müpaü tinitahüave, Piripe camatitahüavivecacu cuxi, quepaucua pinitüa pemucatei, nepümasi'uxei. 49 Natanaheri müpaü tita'ei, Ti'üquitame, 'ecü Cacaüyari pecaninu'ayatüni, 'Ixaherisixi tati'aitüvame pecanihücütüni. 50 Qesusi müpaü tita'ei, Nemutainecü pinitüa pe'ucaime nepümasi'uxei, yuri petiuta'eri. 'Ipaü 'aneneme masi vaücava

pecanixeiyamücü. ⁵¹ Müpaü tinitahüaveta, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xecanixeiyacuni muyuavisie reuyepiyacame, Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete xetevaxeiya me'anuticücame me'acaneicame Yuri Tevisüa.

2

Neüquiya quememüte'uvevi Canasie

¹ Mericüsü hairieca tucari 'aye'acu meneitineüquitüani xeime. 'Ixüarari mepeveviecai Canasie Carereya cuieyarisie. Qesusi varusieya mana niuyeicacaitüni. ² Qesusi niuta'inierieni, teyü'üquitüvameteta mete'uta'inieri 'ixüararipa. ³ Hicü vinu 'ayexücu Qesusi varusieya müpaü tinitahüave, Vinu mepücahexeiya. ⁴ Qesusi müpaü tinitahüave, 'Uca titasü tetehexeiya 'ecü ne 'axeicüa. Netucari cuxi püca'aye'ave. ⁵ Hicü varusieya müpaü tinivarutahüave teparevivamete, Sepa que mütixehahüave, yaxequetenecahuni. ⁶ Mericüsü mana meniyetecaitüni tete ye'üyari 'auxüvitü Huriyusixi que memüte'i'itiva yupini. Xexuimesie müpaü paümetü tinacananaquecaitüni nauca teviyari ya xei sienituyari ritüruyari yacütüniquetü. ⁷ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Ha xequeneutihüniya ye'ürütesie. Cüsitanapai mecanitihüniya. ⁸ Müpaü tinivarutahüave, Xequenivatihapaniri, 'ixüarari mühürütüariesüa xequenahunapani. Müme mecaneihapanirieni. ⁹ Mühürütüarie quepaucua menuiti'inüataxü 'iya ha vinu matüa, 'asicatimaitü haque memiemetücai,

teparevivamete memüvatihapa yametemaica-cusüari, 'iya 'ixüarari mühürütüariecai nitahüave neneüqueme. ¹⁰ Müpaü tinitahüave, Cari yunaitü teüteri vinu 'aixüa ma'ane mecaniva'itüaca meri. Quepaucua memütitarüveni 'axa mü'ane mepüva'itüa. 'Ecüsü püta pecaniticuerieni vinu 'aixüa ma'ane hicüque. ¹¹ 'Ipaü tiniuyurieni Qesusi Canasie Carereya cuieyarisie 'isutüatü 'inüari que mütiyurienecai. Masiücütü nayuyeitüani que mütimarivecai. Teyü'üquitüvamete yuri mecateniuta'erieni hesiena.

¹² Mericüsü 'arique Caperünaume neuyeyune мүсүри, varusieyari, 'ivamamari, teyü'üquitüvametemamari. Mana müixa mepüca'uyuhayevaxü.

Qesusi que mütivaranuyeveiya tuquita

(Mateu 21:12-13; Maricuxi 11:15-18; Rucaxi 19:45-46)

¹³ Mericüsü Huriyusixi va'ixüarari Pasicua müтитеva canahuracaitüni. Qesusi Querusareme neutiyune. ¹⁴ Mana tuqui curaruyarita nivaretaxeiya memüvareutatuayacai puixisixi muxasi cucuruxi. Tumini patamete tivaretaxei mana me'ayeteme. ¹⁵ Caunari tiyuvayame 'utavevieca yunaime nivananuyeveiya tuqui curaruyarita, muxasi puixisixi vahamame. Tumini patamete vatumini nanacaxürieni, vamexate natixürieni. ¹⁶ Memüvareutatuayacai cucuruxi müpaü tinivarutahüave, 'Icü xequenanuye'üi tacuapai. Ne'uquiyari quiya xepüca'ayeitüvani tetuayamete vaquie. ¹⁷ Teyü'üquitüvamete mene'erivani niuqui müpaü müre'uxa, 'Aqui yemecü nemücuiericü

neputa'unari. ¹⁸ Hicü Huriyusixi müpaü metenita'eiya, Tita petatixeisitüani 'inüari müya pemütiyuriencü. ¹⁹ Qesusi müpaü tivaruta'ei, 'Icü tuqui xequeneuca'una, ne hairieca tucari 'anucayayu necanenucuquetüamücü hutarieca. ²⁰ 'Ayumieme Huriyusixi müpaü meniutiyuani, 'Icü tuqui veviyari huta teviyari heimana 'ataxevime viyari caniyurieni. Cari 'ecü haica tucari perenucuquetüani. ²¹ Masi mücü yuvaiyari canixatacaitüni tuquitüme. ²² Quepaucuari müquite vasata manucuquetüarie, teyü'üquitüvametemama mene'erivacaitüni müpaü mutayücü. 'Ana yuri metenita'eririeni 'utüarica, yuri mete'ita'eririta niuqui Qesusi mutayücü.

Qesusi que mütivamaicai yunaime teüteri

²³ Mericüsü Querusareme 'uyeicacacu Pasicua 'ixüararipa, yumüiretü yuri meteniuta'eriecaxüani que mü'ane mühücütücaisie me'ixeiya 'inüariteya mücü que mütiyuriencai. ²⁴ Masi Qesusitütü pücauyuetuacai xeimesie, 'iya müvamaicaicü yunaime, ²⁵ tixaü mücareuyehüacaicü xevitü mütitahecüatacü tevi hepaüsita. 'Iyasietü yücümana tinimaicaitüni tita tevi 'iyarieyasie mütiyeca.

3

Qesusi Nicuremumatü que memütecuxatacai

¹ Mericüsü tevi 'eniyeicacaitüni müpareseütücai Nicuremu titevatü, Huriyusixi teva'aitüvamete müxevitütücai. ² 'Iya Qesusisüa caninuani yüvicüta. Müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, tame müpaü tecatenimaica, 'ecü Cacaüyarisüa pemiemetütü pemunuacü peti'üquitametütü.

Xevitü püca'yüveniqueyu 'icü 'inüari mütiyuriene ni pemütiyuriene paü, me xüca Caca'yari hamatüana ca'uyeicanique. ³ Qesusi nita'eiya, Canise'yeni que nematicühüave, xüca hutarieca ca'utinuiva tevi, püca'yüve mixeiya tita Caca'yari müra'aita. ⁴ Nicuremu rehüave, Tevi quepaü tiyüve mutinuiva 'uquirasitütü. Tiyüve hutarieca yuvarusisie meutahani mutinuiva. ⁵ Qesusi tita'ei, Niuqui canise'yeni que nematicühüave, hasie 'iyarisie xüca ca'utinuiva, püca'yüve meutahani Caca'yari müra'aitasie. ⁶ Tita tevisie mütiyenuiva canitevitüni. Tita 'iyarisie mütiyenuiva cani'iyaritüni. ⁷ Pemücahüxiyaca nemütixecühüavecü quename heuyevese xeme hutarieca xemütinunuiva. ⁸ Que mütinaque caniu'ecani. Pecani'enieca yuariyaya, perusü 'asipepücatimate que müraneica que müreumie. Müpaü mecani'anene ni yunaitü 'iyarisie memüyenunuiva. ⁹ Nicuremu müpaü tita'ei, Qesü quepaütütü 'icü. ¹⁰ Qesusi müpaü tinita'eiya, 'Ecü 'Ixaherisixi pecatiniva'üquitüvametüni. Cari 'icü pecatimate. ¹¹ Niuqui canise'yeni que nematicühüave, tecatenicuxatani tita temütemate hepaüsita, tetenihecüatani tita temüte'uxei hepaüsita. Xemesü xepüca'itanaqui'eri tita temütetahecüataquecai. ¹² Xüca yuri xecate'erieca tita cuiepa mütimieme nexecuxaxatüvacacu, quepaütütü yuri xeteta'erieniqueyu xüca nexecuxaxatüvanique tita taheima mütimieme.

¹³ Xevitü taheima püca'anutiyeive, 'iya taheima macane Yuri Tevitütü xeicüa pemari. ¹⁴ Muisexi macumavesie 'uyeicatü cu muyetepaü, müpaürita

caneuyevcani Yuri Tevi muyetequienni ¹⁵ yunaitü yuri memüte'erie hesiena tucari mücaxüve memexeianicü.

Cacaüyari que mütivanaqui'erie cuiepa memütama

¹⁶ Cacaüyari 'ipaü tinivanaqui'erieca cuiepa memütama. Yunive muyuxevi caniyetuanı memücatatümayarienicü yunaitü yuri memüte'erie hesiena, tucari mücaxüve memexeianicü püta. ¹⁷ Cacaüyari cuiepa que müreyenü'a yunive, müpaü pücatıuyuri müvaranutaxürıenicü cuiepa memütama. Masi cuiepa memütama memütavicueisitüarienicü cümana, 'ayumieme püta neiyenü'ani.

¹⁸ Que mü'ane yuri müti'erie hesiena, püca'anutahüiyani. Que mü'ane yuri mücati'erie 'ari nanutahüyaniri, yuri mücatiuta'erievecü que mü'ane Cacaüyari Nu'aya muyuxevi mühücüsie. ¹⁹ 'Ipaü tinivaranutaxürüvani 'isücame. Hecüariya cuiepa caninuaniri. Teüteri yüriya mecaninaqui'eriecaıtüni, hecüariya mecanaqui'erietü, 'axa memüteyurıecaıcü. ²⁰ Yunaitü 'axa memüteyurıe mecanı'uxıeca hecüariya, hecüarıpa mepücacünicu capa me'utatıerıvanııcü que memüteyurıe. ²¹ Que mü'ane yamütiyurıene tıta yuri müراینe, hecüarıpa püyeimücü mümasıücünicü que mütiyurıene Cacaüyarisie tivıyatü.

Neneüqueme teütameya que mütiyutemavie

²² Mericüsü 'arique Quesusi teyü'üquitüvametemamata menecüne Cureya cuieyarisie. Mana vahamatü 'etineutere ti'üyanetü. ²³ Vanıta tını'üyanecaitüni 'Enunısie

Sarimi 'aurie, ha mana vaüca muhanecaicü. Meniu'axecaitüni menuuca'üyarüvacaitüni. ²⁴ Vani casariyanata püca'anutahüiyavecai cuxi.

²⁵ 'Ayumieme Vanisüa miemete teyü'üquitüvamete hipatü Huriyusixi vahamatü niuqui menixüatüacaitüni 'itiya hepaüsita.

²⁶ Vanisüa me'u'axüaca müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, 'iya 'ahamatü meyeicacai hatuxame Curutani müracuteva 'anutaüye, que mü'ane hepaüsita pemütihecüatacai, titayari re'üyane hicü. Yunaitü hesüana meni'axeni. ²⁷ Vani müpaü tinivarutahüave, Tevi pücaüve tixaütü mütiutanaqui'erieni, me xüca taheima mieme yatipitüarieca püyüve. ²⁸ Xemetütü

xecatenihecüatani nehepaüsita müpaü que nemainecai, Ne Cürisitu nepücahücü, masi huxiena nemetanü'arie. ²⁹ Que mü'ane 'uca viquivame mexeiya, 'uqui neneüqueme canihücütüni.

Neneüqueme teütameya mana mutive mi'enie, mücü caniyutemavieca mi'eniecü neneüqueme. 'Ayumieme 'icü netemavierica naye'aniri.

³⁰ Neuyeveca 'iya ve'eme mücuxaxasivarümeni marivatü mayeiximeni, ne püta nemütaparirümeni reuyevese.

Que mü'ane taheima macane

³¹ Que mü'ane taheima macane nai catinita'aitüani. Que mü'ane cuiepa mutine cuiepa canimiemetüni, catinicuxatani cuiepa mieme. Que mü'ane muyuavisie macane

nai catinita'aitüani. ³² Tita mütiuxei, tita mütiu'eni, mücü hepaüsita tinihecüatani. Xevitü püca'itanaqui'eri tita mütiutahecüataxü. ³³ Que

mü'ane mitanaqui'eri tita mütiutahecüataxü,

mücürü niyu'inüaritüani müpaü 'utaitü quename Cacaüyari yuri haine. ³⁴ Que mü'ane Cacaüyari meiyenü'a, mücü Cacaüyari niuquieyacü catinixatani. Cacaüyari nipitüani yu'iyari, que müreupaüme cati'inüatatü. ³⁵ 'Uquiyarieya yunive ninaqui'erieca. Nai tiniyetuirieni mamayasie. ³⁶ Que mü'ane nu'ayasie yuri müti'eri tucari mücaxüve canexeyani. Que mü'ane yamücaticamie nu'aya que maine, pücaheitimani tucari, masi Cacaüyari 'ihecacacu püyuhayeva.

4

Qesusiri 'uca Samariyatanacamatü que memütecuxatacai

¹ Mericüsü Ti'aitame tiniutamarieni Pareseusixi memü'enanacü quename Qesusi yumüireme teyü'üquitüvamete varayeitüvacai va'üyanecai, Vani hipame xeicüa va'üyanecacu.

² Qesusi yücümana pücavaruca'üyacai, teyü'üquitüvametemama püta mepüvaruca'üyacai.

³ Müpaü tiutamarieca Cureya neyeyani, hutarieca Carereya ninuani.

⁴ Neuyevacaitüni Samariya cuieyarisie meutayunecü. ⁵ Hicü quiecarisie ninuani Samariya cuieyarisie Sicari mütiuyetevasio. Mana canehurani cuie Cacuvu yunive mumi Cuse.

⁶ Pusu Cacuvu müvati'inixü mana nitiniereni. Mericüsü Qesusi 'uxetü yeiyacü ya'aretü mana nacateitüni pusu tesie tuca. ⁷ Mericüsü 'uca mana caninuani Samariya quiecame cuhanünetü.

Qesusi müpaü tinitahüave, Queneneuharitüa. ⁸ Teyü'üquitüvametemama quiecarie hixüapa mene'uvacaitüni 'icuai

meheunanaiyuca. ⁹ Hicü 'uca Samariyatanaca müpaü tinitahüave, Quepaütütü 'ecü pemühuriyu ha penetivaviri ne nemüsamariyatanaca nemü'uca. Huriyusixi tixaü xepücatehexeiya Samariyatari tahamatü. ¹⁰ Qesusi tita'ei, Xüca pe'imaicaque tita Cacaüyari matimicua, xüca pe'imaicaque quepai ha mümasivaviri, Queneneuharitüa ne'utaitü, 'ecüsü püta pepünesitavavirieniqueyu, nepümasiharitüaniqueyu ha muhanesie mieme. ¹¹ Mücü rehüave, Neuxei, hanüveme pepücahexeiya. Pusu peucateva. Haque pepeixeiya mücü ha muhanesie mümieme. ¹² Ta'uquiyari Cacuvu nive'emetücaitüni 'icü pusu mütasi'umi. 'Ena nitiharevecaitüni 'iya, nivemamata tevamamata. 'Ecü masi que pative'eme que mücü. ¹³ Qesusi nita'eiya, Yunaitü 'icü ha memütihareve tavari mepeuharicuni. ¹⁴ Que mü'ane manuhareni ne ne'iharitüayu tavari hasuacua pücaheuharimücünü. Masisü mücü ha nemiharitüani, mücü haixa canayeimücü hesiena 'atineicatü tucari mücaxüve 'ipitüatü. ¹⁵ 'Uca müpaü tita'eiya, Neuxei, 'icü ha queneneuharitüa tavari nemücaheuharimücünicü, 'uvapai nemücahanünenicü. ¹⁶ Tita'ei, Mericüte, 'acüna quene'iniemie, 'uvapai xequenacüne. ¹⁷ 'Uca müpaü tita'ei, Nepücarecacüna. Qesusi müpaü tinitahüave, 'Erite, 'aixüa pecanaineni nepücarecacüna pehaitü. ¹⁸ Yu'auxüme pepüvarexeiyacai 'acünama. Mücü meta, hicü pemeixeiya, mücü püca'acüna. 'Ayumieme xasunicü peputaine. ¹⁹ 'Uca müpaü tita'ei, Camü, nemanetimani 'ecü, tixaxatame pecanihücütüni. ²⁰ Tame ta'uquiyarima 'icü yemurisie mecaniyutinenevivacaitüni.

Xeme xeniutiyuaneni quename heuyevese Querusareme memüyutinenevivani. ²¹ Qesusi tita'ei, Neuxei 'uca, yuri quenetine'erierica. Tucari canaye'amücü quepaucua nenevieri xemüca'ipitüaca yu'uquiyari 'icü yemurisie ni Querusareme. ²² Xeme nenevieri xepipitüa que mü'ane xemücamate. Tame püta nenevieri tenipitüaca que mü'ane temümate, vicueisitüarica mayeneicacü Huriyusixi tahesie. ²³ Masi tucari canaye'amücü, hicü canaye'aniri, quepaucua müme yuricü memüyutineneviva nenevieri memipitüani yu'uquiyari yu'iyaricü yuri me'utiyuatü. Mücü meta, ne'uquiyari müya me'aneneme nivacuvauneni nenevieri memipitüanicü. ²⁴ Cacaüyari cani'iyaritüni. Neuyeveca müme nenevieri memipitüa yu'iyaricü memipitüanicü yuri me'utiyuatü. ²⁵ 'Uca tita'ei, Ne necatinimaica quename 'uhamie Mesiya Cürisitu heiserie mupitüarie mütiteva. Quepaucua munuani 'iya, nai catatinitahecüatüamücü. ²⁶ Qesusi tita'ei, Nesü necanihücütüni 'ahamatü nemüticuxata.

²⁷ Hicü teyü'üquitüvamete mecaniu'axüani. Menihüxiyani 'ucamatü müticuxatacaicü. Siepüre xevitü 'asipüca'utayü, Tita peticuvaune, titayari hamatüana peticuxata nusu. ²⁸ Hicü 'uca yuye'ü 'ucu'eierica quiecarisie neyani. Müpaü tinivaretahüave 'uqisi, ²⁹ Camü xequene'ixüariyu tevi müneretahecüatüa nai que nemütiiyuri. Caticürisitu 'icü. ³⁰ Quiecarisie mecanayecüne, hepana menahucaitüni. ³¹ Mericüsü mexi 'ame'ahucai, teyü'üquitüvamete menita'inieni müpaü me'utiyuatü, Ti'üquitame,

quetineucucacari. ³² 'Iya müpaü tinivarutahüave, Ne 'icuai necanexeiyani xemüca'imate xeme. ³³ 'Ayumieme müpaü meteniyücühüavecaitüni teyü'üquitüvamete, Xevitü cati'atüiri catimi. ³⁴ Quesusi tivarutahüave, Que nemüticamie tita mütinaque 'iya munesiheyenü'a, 'uximayasicaya que nemütinüxime, mücü canine'icuaütüni. ³⁵ Xeme müpaü xecate'utiyuane, Nauca meseri tixüyu 'isanari naye'amücü. Camü müpaü nepütixecühüave, Xequenetaneniereni, vaxa xequenexeiyani. 'Aixüa nivavaquiniri xemüca'isanacü. Hicü ³⁶ 'isaname catini'ivaneni. Nicuxeürieni tita mütiutixuaverixü, tucari mücaxüve memexeiyanicü, 'esame 'isanamematü yaxaicüa memüyutemamaviecacü. ³⁷ 'Icü hepaüsita niuqui yuri paine, Xevitü cani'esametüni, xevitüta ti'isaname maine. ³⁸ Ne nepüxeheutanü'axüa xemüca'isanacü xemücateha'uximayacaisie. Hipatü mecateni'uximayacaitüni. Va'uximayasica xehesie tiniunaque.

³⁹ Mericüsü yumüiretü mana quiecatari Samariyatari yuri mecateniuta'erieni hesiena 'uca tiutahecüatacu yuniuquicü ya'utaitü, Nai que nemütiuyuri canetiniutahecüatüani. ⁴⁰ 'Ayumieme Samariyatari hesüana me'u'axüaca mecanita'inieni vahesüa müyuhayevacü. Mana huta tucari niyuhayeva. ⁴¹ Hipatüta yumüiretü yuri mecateniuta'erieni niuquieyacü. ⁴² Müpaü metenitahüave 'uca, Hicürixüa 'aniuquicü xEICÜa yuri tepücate'erie. Tameri tecani'enieni, tecatenimaica 'icü yuricü cuiepa memütama vavicueisitüvame mühücücü.

*Qesusi que mürenayehüa ti'aitame
parevivameya nu'aya*

⁴³ Mericüsü huta tucari 'anucayacu mana neyani. Carereya caninuani. ⁴⁴ Qesusi yücümana tiniutahecüata quename tixaxatame yucuepa 'aye'aveme ca'eriva. ⁴⁵ Peru quepaucua Carereya munua Carereyatari mecanitanaqui'erieni nai mete'uxeiyaca que müreyuriencai Querusareme 'ixüararipa. Mümeta mecanecu'ixüara.

⁴⁶ Mericüsü hutarieca Canasie ninuani Carereya cuieyarisie ha vinu mayeitüasie. Xevitü cuiepa ti'aitame müparevivameyatücai mana niuyeicacaitüni. Nu'aya tinecuyecaitüni Caperünaumesie. ⁴⁷ TiutamariECA 'iya quename Qesusi Cureya heyetüa Carereya nua, hesüana caneyani. Nitavavirieni mana müyemiecü, menayehüanicü nu'aya. Mücü nemüximecaitüni. ⁴⁸ Qesusi 'ayumieme müpaü tinitahüave, Cari xüca 'inüarite xecaxeyani, mamarivavemeta, yuri xepücateta'erienicuta. ⁴⁹ Mücü ti'aitame parevivameya müpaü tinitahüave, Neuxei, mana quenemie nenive camüvecacu cuerietü. ⁵⁰ Qesusi titahüave, Quenemie. 'Anive nayeyuriniri. Hicü mücü tevi yuri tiniuta'erieni niuquieyasie Qesusi que mütitahüavixü. Neyani. ⁵¹ Mana heutamiecacu te'uximayatametemama menenucunaque metehühavetü niveya mayeyuricüri. ⁵² 'Iya niuta'ivauni ya'utaitü que 'upaucucacu manayeve. Müme müpaü metenitahüave, Tacai 'esiva cüa caviecacu cahüiyatü nayani. ⁵³ Hicü quemasieya tinetimani 'ana maye'acaicü quepaucua Qesusi mütitahüavixü, 'Anive nayeyuriniri. Mücüri yuri

tiniuta'erieni, yunaitü hesüana quiecatarita.
⁵⁴ 'Ipaü hutarieca 'inüari tiniuyurieni Qesusi
 Cureya heyeyaca Carereya nuaca.

5

Ticuicame Vetesita mayecatei

¹ Mericüsü 'arique Huriyusixi va'ixüarari naye'ani. Qesusi Querusareme neutiyune.
² Querusareme ha mana niyemacaitüni Muxasi Vaquitenie hura. Hepürayusixi vaniuquicü Vete-sita tiniuyetevacaitüni ha muyemacai. 'Etüpivari niye'ucaitüni 'auriena 'auxüvitü. ³ Mücütüa mecanayetecaitüni yumüiretü tecuicucate, memacücüpe, memühurietüca, memümamavavaqui, meta'icuevatü ha mücuyuitüarienicü. ⁴ Heiva mana niuta'axecaitüni niuqui tuayame. Ha nicuyuitüvacaitüni. Que mü'ane meri mana munua ha 'ucuyuitüariecu nanayeveni sepa que müticuyecai. ⁵ Mericüsü xevitü tevi mana nayecateitüni xei teviyari heimana tamamata heimana 'atahaica viyari müticuyecai. ⁶ Qesusi 'ixeyyaca mana 'ucaime, heitimaica müixa müyuriecaicü, müpaü tinitahüave, Peti'avaüriya pemanayeveni. ⁷ Ticuicame müpaü tinita'eiya, Neuxei 'uqui, havaicü tevi munesiheucahüani hapa quepaucua ha mucuyuitüarie. Mana ne'ucamiecacu xevitü meri mana caninuani. ⁸ Qesusi tinitahüave, Quenanucuquexi, 'a'itari quenanucucue'i, quenecuyeicani. ⁹ Cuitüva 'aixüa reu'erietü nayani tevi. Yu'itari nanucucueni, nicuyeicacaitüni.

Mericsü mücü tucari 'uxipiya tucari canihücütücaitüni. ¹⁰ 'Ayumieme Huriyusixi müpaü metenitahüave 'iya manayehüiya, Hicü 'uxipiya tucari canihücütüni. Heiserie pepücahexeiya 'a'itari pemanucucuenicü. ¹¹ Mücü müpaü tivaruta'ei, Que mü'ane 'aixüa nereu'eriecame munesi'ayeitüa, mücü canetiniutahüave, 'Aitari quenancucue'i quenecuyeicani. ¹² Müme müpaü metenita'ivaviya, Que püpaicü mücü tevi müya mümatiutahüavixü, Quenencucue'i quenecuyeicani. ¹³ Manayehüiya 'asipücatimaicai que müpaicütücai, metüacü Qesusi yumüretü me'u'uvacacu mana. ¹⁴ Hicü 'ariquemüca Qesusi nitaxeiya tuqui curaruyarita. Müpaü tinitahüave, Camüsü 'aixüa pereu'erietü pecanayani. Tavari 'axa pepücareyurieneni capa vaüca pe'u'itüarienicü masi. ¹⁵ Tevi neyani. Müpaü tinivarutahüave Huriyusixi quename Qesusi hücütücai que mü'ane 'aixüa reu'eriecame meyeitüa. ¹⁶ 'Ayumieme Huriyusixi meniveiyacaitüni Qesusi müpaü mütiyurienecaicü 'uxipiya tucarisie. ¹⁷ Qesusisü müpaü tinivaruta'eiya, Ne'uquiyari müya tiniu'uximayatani hicüque, neta müya netiu'uximayata. ¹⁸ 'Ayumieme masi cuini mieme menicuvautüvecaitüni Huriyusixi me'imienique, 'uxipiya tucari 'inüariyari mayeyeitüaximecaicü, masisü cuxi Cacaüyari müxatacaicü yu'uquiyaritüme, Cacaüyaripaü 'anetü 'ayuyeitüvatü.

Cacaüyari Nu'aya heiserie que mürexeiya

¹⁹ Hicü 'ayumieme Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Niuqui caniseüyeni que

nemütixecühüave, nu'aya 'asipüçayüve yücümana, que mütixeiya yu'uquiyari yatiyurieneme xeicüa püyüve. Tita mütiyuriene 'iya, müpaüta yaxecüa tiniyurieneni nu'aya. ²⁰ Ne'uquiyari yunive pünaqui'erie. Naime catinixeisitüani que mütiyuriene 'iya. 'Icü que mütiyuriene 'esiva marivemecü xeicüa, yemecü nixeisitüamücü mamarivavemecü, xemühüxiyanicü xeme. ²¹ Ne'uquiyari mütivaranucu'uitüvapaü müquite, tucari mütivarupitüvapaü nu'ayata müpaü catinivaru'uitüvani müme müyuvaüriya müvaranucu'uitüanicü. ²² Mücü meta, ne'uquiyari xeime püca'inüata 'isücamepaü, masi heiserie nipitüani yunive 'isücamepaü mita'inüatacü naime, ²³ yunaitü ve'eme memü'eriecacü nu'aya, yaxecüa ve'eme memü'eriepaü 'uquiyarieya yunive meiyenü'a. Que mü'ane ve'eme müca'erie nu'aya, ve'eme püca'erie 'uquiyarieyata meiyenü'a.

²⁴ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane nenuqui mü'enie, yuri ti'eririetü 'iya munesiheyenü'a, mücü tucari mücaxüve canexeyani. 'Isücame hüxie pücatacueviyani, masi niuyupata, camüquitüri, 'ayeyuritü püta hicü. ²⁵ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tucari naye'amücü, hicüri naye'aniri, quepauca müquite memi'enieni Cacaüyari Nu'aya 'utaniucame. Müme memü'enanani mecanayeyuyuricacuni. ²⁶ Ne'uquiyari yücümana tucari que mürexeiya, müpaü yaxecüa tinipitüani yunive tucari mexeiyanicü yücümana. ²⁷ Heiserie tipitüata 'isücamepaü müva'inüatacü Yuri Tevi mühücücü. ²⁸ Tixaü xepücahüxiyaca 'icücü. Tucari

naye'amücü quepaucua yunaitü memucateuqui memi'enieni 'iya 'utaniucame. ²⁹ Mepüvaticünetä. Müme 'aixüa memüteyuriecäi menanucu'uicuni tucari memüpitüarienicü, 'axa memüteyuriecäi mete'anucu'uni memanutaxüriyanicü.

Que memüte'ihecüata Cürisitu

³⁰ Ne necümana 'asinepücatiyüve. Que nemüti'ena, müpäü nepütiva'inüata 'isücamepäü neyüanetü. Que mütiheiserie nepüva'inüata nemüca'icuvaunecü tita münetinaque ne, tita mütinaque 'iya munesiheyenü'a püta nemücuvaunecü. ³¹ Ne xüca nehepäüsita netihecüatanique, yuricü nepücatihecüataniqueyu. ³² Xevitü 'ecaniuyeicani mütihecüata nehepäüsita. Necatinimaica 'iya yuri mütihecüatacä nehepäüsita que mütihecüata. ³³ Xeme Vanisüa xecanivarenü'ani. Mücü tita yuri müraine hepäüsita tiniutahecüata. ³⁴ Ne masi nepüca'itanaqui'eri tita teüteri memütehecüata nehepäüsita, perusü 'ipäü necaniutaineni xemütaviceisitüarienicü xeme. ³⁵ 'Iya cüxeme canihücütücaitüni tatü hecüarivietü. Xeme xeniyuvaüriyacaitüni xemüyutemamaviecäcä 'iya yatixehecüariviyacacu yareutevitü. ³⁶ Mücü nehepäüsita mütihecüata, mücü masi türücaüyemecü catinihecüatani, tita mütihecüatacäi Vani 'esiva xeicüa tihecüatacäcä. Tita nemütiyuriene, ne'uquiyari que münetiupitüa nemeye'atüanicü, 'icü 'uximayasica que nemütiyuriene, 'icü nehepäüsita tinihecüatani quename ne'uquiyari nesiheyenü'a. ³⁷ Mücürita ne'uquiyari munesiheyenü'a, mücütütü nehepäüsita tinihecüatani. Xeme hasuacua

xepüca'i'enievave 'utaniucame, xepüca'ixeyavave que mütiyuxexeyia. ³⁸ Niuquieya xepücahexeyia xehesie yuhayevame yuri xemücate'i'eriericü que mü'ane 'Iya meiyenü'a. ³⁹ 'Utüaricasie xequetenecuvava, müpaü xemütecu'erivacü quename mücücü tucari mücaxüve xehexeyia. Mücütütü canihücütüni tita nehapaüsita mütihecüata. ⁴⁰ Xepücayuvaüriya nehapa xemahuni tucari xemexeyianicü.

⁴¹ Tita teüteri memütexata visi menetexeyiatü, mücü nepüca'utanaqui'eri. ⁴² Siepüre nepüxehetima xeme, xemücajuhayevacü xe'inaqui'erietü Cacaüyari. ⁴³ Ne necaninuani ne'uquiyarisüa nemiemetütü. Xemeri xepücanesi'utanaqui'eri. Xüca xevitü nuani yuhesüa miemetütü püta, xecanitanaqui'ericuni 'iya. ⁴⁴ Que xeteyüvave yuri xemüteta'erienicü xüca xe'itanaqui'erieni tita xemütexata visi xeteyuxeyiatü, xücarita xecatecuvautüveni 'iya muyuxevi Cacaüyaritütü visi mütixexeyianicü xeme. ⁴⁵ Müpaü xepücatecu'erivani quename nexetaxaneta ne'uquiyari hüxie. Xevitü 'acaniuyeicani müxexaneta. Muisexi canihücütüni. Hesiena xeniu yuri xepüte'erie. ⁴⁶ Xücasü yuri xete'eriecaque Muisexisie, nehesisetari yuri xepüte'eriecaqueyu. 'Iya nehapaüsita tiniuti'ütüani. ⁴⁷ Xüca 'iya 'utüaricayasie yuri xecate'erieca, queri yuri xeteta'erieni tita nemüticuxatasie.

6

*Que mütiyarumi 'auxüme miriyari
(Mateu 14:13-21; Maricuxi 6:30-44; Rucaxi
9:10-17)*

¹ Mericüsü 'arique caneyani Quesusi. Carereya haracunayarisie Tiveriya müracutevasie 'anutaüye neta'ani. ² Yumüiretü mechanicuveiyatüvecaitüni teüteri 'inüari memüxeiyacaicü que mütiyurienecai tecuicucate vahesie. ³ Hicü hürisie neutiyune Quesusi. Mana necateitüni, teyü'üquitüvametemamata metehetitecai hamatüana. ⁴ Mericüsü Huriyusixi va'ixüarari Pasicua mütiteva nahuracaitüni. ⁵ Hicü Quesusi heutaniereca, yumüireme varuxeiyaca hepana me'atihume, müpaü tinitahüave Piripe, Haque tepeinanaiyu pa 'ime memütecuanicü. ⁶ Müpaü tiutayü 'i'isipatü. Mücüsietü tinimaicaitüni que mütiyurieniquecai. ⁷ Hicü Piripe nita'eiya, Pa huta sienituyari 'inüariyarisie 'atü capütinaque vahesie mieme yuxexuitü 'esiva xeicüa memita'üixüanicü. ⁸ Xevitü teyü'üquitüvametemama 'Atürexü mütitevacai Simuni Pecuru 'ivaya müpaü tinitahüave, ⁹ 'Ena puyeica temaicü sevara payari 'auxüvime huta quesüteyari vara'ütü. Perusü 'icü que tipaüme yumüireme vahesie mieme. ¹⁰ Quesusisü müpaü tiutayü, Xequenivaranucayasa teüteri. Mana vaüca nacu'üxayacaitüni. Hicü 'uquisi menanucayaxe 'auxüme miriyari meyupaümetü yacütüniquetü. ¹¹ Hicü Quesusi nenu'üni pa. Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari tinivarumini mana memütitecai. Yaxeicüa tinivarumini quesüteta quepaü memüteucuaicucal. ¹² Hicü me'utihuxacu müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Xequeneucuxeüri tarimeyari manuyuhayevaxü capa reuyevenicü. ¹³ 'Ayumieme mechanicuxeürieni. Tamamata heimana huta quirivayari meniutihüniya tarime-

yari tecua'amete memicu'eirie 'auxüme sevara payarisie mieme. ¹⁴ Mericüsü teüteri me'ixeyaca 'inüari mütiuyuri müpaü meniutiyuanecaitüni, Cari yuricü 'icü canihücütüni 'iya tixaxatame cuiepa 'umamie. ¹⁵ Hicü retimaica Qesusi quename me'axüaniquecai me'iviyaquecai tiva'aitüvame memayeitüanicü, tavari yuxaüta mana neutiyune hürisie.

Qesusi que mütiuyeicacai haracunasie
(Mateu 14:22-27; Maricuxi 6:45-52)

¹⁶ Mericüsü quepaucua tau macayunixü teyü'üquitüvamete mana meniucanexüani haracunapai. ¹⁷ Canuvasio mecayaxeca haracuna 'anutaüye menecüne Caperünaumepai. Hicü niucuyüleri. Qesusi vahesüa pücanuavecai cuxi. ¹⁸ Carima 'u'ecacacu haracuna niuyuanecaitüni. ¹⁹ Hicü yateva 'auxüme 'ataxeime quirumetüruyari me'uhutü mecanixeiya Qesusi haracunasie 'uye-icame canuva hepa 'amiecame. Meniutimamani. ²⁰ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Ne nepühücü. Xepücaheumamaca. ²¹ Hicü meniyuvaüriya memitanaqui'erienicü canuvasio. Yapaucua canuva nivataneni cuiepa haque memeucünecai.

Teüteri que memüte'icuvautüvecai Qesusi

²² Mericüsü 'uxa'arieca teüteri haracuna 'anutaüye memüti'ucal mecaniuneniere mana mucateicü xevitü canuva xeicüa, hipatü pücatixaü. Mepunenierixü Qesusi müca'acayerüvecal mücü canuvasio teyü'üquitüvamete vahamatü, masi teyü'üquitüvamete memecü yuhücüate. ²³ Hipatüta canuvate meneyecüne Tiveriya. Mana hura meniu'axüani haque pa memeticuai

Ti'aitame pamüpariyusi 'ipitüacu Cacaüyari.
 24 Me'uneniereca teüteri Qesusi mana
 müca'uyeicacaicü, teyü'üquitüvemetemamata
 memüca'u'uvacaicü, mümetari canuvatesie
 mecayaxeca menecüne Caperünaumepai
 me'icuvautüvetü Qesusi.

Qesusi pa tucari tiyupitüvame mühücü

25 Haracuna 'anutaüye meheitaxeyaca
 müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, quepaucua
 pepunua 'uvapai. 26 Qesusi müpaü tivaruta'ei,
 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave,
 xepücanesicuvautüve 'inüarite xemüxeicü.
 Pa xemeticuaicü xemetihuxaicü püta
 xepünesicuvautüve. 27 Xepücate'uximayaca
 'icuai mütipünive xema'ivacü xeicüa.
 Xequetene'uximayaca püta xeme'ivacü 'icuai
 'amütiterive tucari mücaxüve müxepitüa Yuri
 Tevi mütixemini. 'Uquiaryeya Cacaüyaritütü
 ni'inüaritüani 'iya. 28 'Ayumieme müpaü
 metenitahüave, Queri teteyurieca Cacaüyari
 'uximayasicaya temüte'uximayacacü. 29 Qesusi
 müpaü tivaruta'ei. 'Icü canihücütüni Cacaüyari
 'uximayasicaya, yuri xemüte'eriecacü 'iya
 meiyenü'asie. 30 Müme mete'icühüave, Mericüte,
 tita petiyuriene 'inüari, temixeyacü, yuri
 temümateta'eririenicü. Que petiu'uximayata.
 31 Tame tatevarima manana payari metenicua-
 caitüni macumavesie, que müre'uxa, Taheima
 mieme pa tinivamicuacaitüni. 32 Hicü Qesusi
 müpaü tivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que
 nemütixecühüave, Muisexi capühücütücai que
 mü'ane müxe'umi mücü pa taheima mieme.

Ne'uquiyari pūta tinixemicuani tita yuricū mūtīpa taheima mieme. ³³ Que mū'ane taheima macaneica, tucari mūvamicua cuiepa memūtama, mūcūtūtū canihūcūtūni Cacaūyarisūa mieme pa. ³⁴ Mūme metehēhūave, Ti'aitame, 'aheyemecū quetatineumicua 'icū pa. ³⁵ Quesusi mūpāū tivarutahūave, Ne necanihūcūtūni pa tucari tiyupitūvame. Que mū'ane nehesūa mūye'ani pūcaheuhacamūcūni. Que mū'ane nehesie yuri mūti'erie havai pūcaheuharimūcūni hasuacua. ³⁶ Masi yanepūtixecūhūavecai, xepūnesixeiya peru yuri xepūcate'erie. ³⁷ Naime ne'uquiyari mūnetipitūa nehesūa pūye'ani. Que mū'ane nehesūa mūye'ani, tacua nepūca'anuyehūani. ³⁸ Ne taheima nepūca'acane tita mūnetinaque yanemūtiyurienenicū. Tita mūtinaque 'iya mūnesiheyenū'a pūta yanemūtiyurienenicū nepacane. ³⁹ 'Ipaū catininaqueni 'iya mūnesiheyenū'a, nai mūnetiupitūa nemūcaheiyehūanicū ni xeime, masi nemenucuquetūanicū tucari 'aye'ayu quepauca mūtāpare. ⁴⁰ 'Ipaūrita catininaqueni ne'uquiyari, yunaitū memixeiya nu'aya, yuri memūte'erie hesiena, tucari mūcaxūve memexeiyanicū. Ne nepūvaranucu'uitūani tucari 'aye'ayu quepauca mūtāpare.

⁴¹ Hicū Huriyusixi meniniuquixiecaitūni hepaūsitana mūpāū mutayūcū, Ne pa necanihūcūtūni taheima macane. ⁴² Mūpāū meniutiyuanecaitūni, 'Icū catiquesusi Cuse mūnu'aya. Tame quemasiya varusieya tepūvamate. Quetūtū paine hicū taheima

macane. ⁴³ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Xepücaniuquixieca yusata. ⁴⁴ Xevitü püca'yüve nehesüa müye'ani, me xüca ne'uquiyari münesiheyenü'a 'enucuhana xEICÜA pü'yüve. Ne tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare necanenucuquetüamücü. ⁴⁵ Texaxatamete vaxapasie müpaü catine'uca, Caca'yari tiniva'üquitüaca yunaimé. Yunaitü memü'enana ne'uquiyari que maine, memütéyü'üquitüa, müme nehesüa mecaniye'axüacuni.

⁴⁶ Perusü xevitü püca'ixeyave ne'uquiyari. Que mü'ane Caca'yarisüa miemetütü 'amuyeica, mücü xEICÜA canixeyaveni ne'uquiyari. ⁴⁷ Niuqui canise'yeni que nemütixecühüave, que mü'ane nehesie yuri müti'erie, tucari mücaxüve canexeyani. ⁴⁸ Ne pa tucari tiyupitüvame necanihücütüni. ⁴⁹ Xetevarima manana payari metenecuacaitüni macumavesie. Müme menecuini. ⁵⁰ 'Icü canihücütüni pa mayeyuri taheima macaneica tevi miticuanicü mücamünicü. ⁵¹ Ne necanihücütüni pa mayeyuri taheima macane. Xüca tevi 'icü pa 'uticuani, yuheyemecü payeyurini. 'Icü pa nemüyetuani ne, nevaiyari canihücütüni, cuiepa memütama vatucari cani'ayumiemetüni.

⁵² Hicü Huriyusixi meniyuxamurietüvecaitüni yametéyücühüavetü, Quetütü pü'yüve 'icü yuvaiyari mütasimicua temiticuanicü. ⁵³ Qesusi 'ayumieme müpaü tinivarutahüave, Niuqui canise'yeni que nemütixecühüave, xüca xeca'iticuani Yuri Tevi vaiyarieya, xüca xuriyaya xeca'anu'ieni, tucari xepücahexeiya yuhesie. ⁵⁴ Que mü'ane nevaiyari mücüa'a nexuriya mü'ie,

tucari mücaxüve canexeiyani. Tucari 'aye'ayu quepauca mütapare, necanenucuquetüamücü. ⁵⁵ Ne nevaiyari yuricü canicüaitüni, nexuriya yuricü cananu'ivani. ⁵⁶ Que mü'ane nevaiyari mücua'a nexuriya mü'ie, mücü nehesie tiviyatü niyuhayevamücü, neta hesiena netiviyatü netinehayeva. ⁵⁷ Ne'uquiyari mayeyuri cuiepa que münerenü'apaü, ne que nemürayeyuri ne'uquiyaricü, müpaürita yaxecüa que mü'ane münesicua'a, mücüta canayeyuricamücü necümana. ⁵⁸ 'Icü canihücütüni pa taheima macane. Xetevarima que memüte'ucuai que memüte'ucui, müpaü püca'ane. Que mü'ane 'icü pa mücua'a yuheyemecü canayeyuricamücü. ⁵⁹ Müpaü niutayüni Caperünaumesie ti'üqitatü tuqita.

Niuqui tucari mücaxüve hepaüsita

⁶⁰ Hicü 'ayumieme teyü'üquitüvametemama yumüiretü me'u'enanaca müpaü meniutiyuani, 'Icü niuqui canicuaniveni. Quepai püyüve mi'enieni. ⁶¹ Qesusi yu'iyarisie retimaica memüniuquixiecaicü teyü'üquitüvametemama 'icü hepaüsita, müpaü tinivarutahüave, 'Icücü xetetiquestamürique 'acu. ⁶² Qesü yüniqueyu xüca xe'ixeyanique Yuri Tevi mana 'utimiecame haque meripai mecatei. ⁶³ 'Iyari canihücütüni tucari tiyupitüvame. Vaiyari 'asipüca'yüni. Tita nemütixecuxaxatüva ne, mücü cani'iyaritüni canitucaritüni. ⁶⁴ Peru hipatü xeme yuri xepücate'erie. Qesusi matüaripai nivamaicaitüni quehate müme yuri memücate'eriecai, timaicaita que mü'ane miyetuaniquecai. ⁶⁵ Müpaü

tinicuxatacaitüni, 'Ayumieme nepütixecühüave, xevitü mücayüve nehësüa müye'ani xüca ne'uquiyari müpaü catipitüaca.

⁶⁶ Mücücü yumüiretü teyü'üquitüvametemama yucutama menitacüni, hamatüana mepüca'u'uvacairi. ⁶⁷ 'Ayumieme Qesusi müpaü tinivarutahüave tamamata heimana yuhutame, Xemerita xeteyuvaüriya xemüyehu. ⁶⁸ Simuni Pecuru müpaü tinita'eiya yucu'imavatü, Ti'aitame, quepai rahësüa tepütayehu. 'Ecüsü niuqui tucari mücaxüve hepaüsita pecanex-eiyani. ⁶⁹ Hicürixüa yuri tecateniuta'erieni, tecamanetimani 'ecü que mü'ane Cacaüyarisüa mümieme müpasie pemühücücü. ⁷⁰ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Camü necatixe'anayexei tamamata heimana yuhutame xeme. Xevitü xeme Cauyumariepaü cani'aneni. ⁷¹ Mücü Cura Simuni nu'aya 'Isicariutitanaca nixatacaitüni. Mücü niyetuaniquecaitüni xevitü mühücütücai tamamata heimana yuhutatü.

7

Qesusi 'ivamama yuri que memücate'eriecai hes-iena cuxi

¹ Mericüsü 'arique Qesusi Carereya niuyeicacaitüni. Pücayuvaüriyacai Cureya müyeicani Huriyusixi memicuvautüvecaicü me'imienique. ² Hicü Huriyusixi va'ixüarari nahuracaitüni quepaucua xamaru memutiveviva. ³ 'Ivamama 'ayumieme müpaü metenitahüave, 'Uva peyeyame Cureya quenemie, 'ahësüa miemete teyü'üquitüvamete

memixeyacü tita pemütiyuriene. ⁴ Tevi 'avie capütiyuriene, ticuvaunetü yunaima vahürüpa mümarivanicü. Xüca müpaü petiyurieneni, pemaücümä quena'ayeitüa cuiepa memütama vahüxie. ⁵ 'Ivamacata yuri mepücate'eriecai hesiena. ⁶ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Ne netucari püca'aye'ave cuxi. Xeme tixaü xepücatetacuevi. ⁷ Cuiepa memütama mepücaüvave memüxe'uxive'erieca. Ne püta mecaneni'uxive'erieca vahepaüsita nemütihecüatacü, tita memüteyurie 'axa mü'anene nemutainecü. ⁸ Xemeri xequene'ixüarayü. Ne cuxi nepüca'ixüaramie 'icüsie, netucari müca'aye'avecü cuxi. ⁹ Müpaü tivarutahüaveca Carereya niyuhayeva.

Qesusi que mütiyuri 'ixüararipa quepaucua xamaru memutiveviva

¹⁰ Hicü 'ivamama meheu'ixüarayucacu 'iyata neyani 'arique, 'avie xEICÜa cayuhecüatatü. ¹¹ Hicü Huriyusixi meneicuvautüvecaitüni 'ixüararipa müpaü me'utiyuatü, Haque peyeica 'iya. ¹² Teüteri vaüca mepütecuxatacai hepaüsitana, 'avie xEICÜa. Hipatü müpaü meniutyuanecaitüni, Masi 'aixüa pütiuca'iyari. Hipatüri mete'utyuanecai, Tixaüsietü püvareuyexürüva teüteri. ¹³ Masi xevitü teüteri vahürüpa pücatixatacai hepaüsitana yunaitü memüvamacarücaicü Huriyusixi.

¹⁴ Hicü 'ixüarari hixüapariecari Qesusi neutiyune tuquipa. Mana tini'üquitacaitüni. ¹⁵ Huriyusixi menihüxiyacaitüni yame'utiyuatü, Queri timaive 'icü 'utüarica. Pücatiyuti'üquitüave. ¹⁶ Qesusiri 'ayumieme müpaü tinivarutahüave,

Tita nemüti'üquita nehesüa pücamieme. Que mü'ane munesiheyenü'asüa püta canimiemetüni. ¹⁷ Xüca tevi yuvaüriyani yamüticamienicü tita mütinaque 'iya, catinimaicamücü tita nemüti'üquita hepaüsita, xüca Cacaüyarisüa miemetüni, me xüca necümana ne'utaineni nusu. ¹⁸ Que mü'ane yücümana mutaine catinicuvauneni visi müticühüavarüvanicü. Que mü'ane müticuvauneni visi müticühüavarüvanicü 'iya meiyenü'a püta, mücü yuri paine, tita mücatiheiserie pumave heisiena.

¹⁹ Camü Muisexi catixe'upitüa 'inüari niuquiyari xemeixeiyanicü. Perusü ni xevitü xeme yapücaticamie 'inüari niuquiyarisie. Titayari xenetecuvautüve xenesimienique. ²⁰ Teüteri müpaü mete'ita'ei, Cari cacaüyari 'axa mü'ane pümasinü'ü. Qepai masicuvaune masimienique. ²¹ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Ne 'uxipiya tucarisie heiva xEICÜa tixaütü nepütüyuri, peru yunaitü xecanihüxiyaca. ²² 'Ayumieme meta Muisexi nixe'upitüani xitequiya 'inüariyari. Muisexisüa pücamieme, tatevarima vahesüa püta canimiemetüni. Peru 'uxipiya tucarisie xepi'inüaritüa 'uqui nunusi. ²³ Xüca 'uqui 'uxitequiene 'uxipiya tucarisie Muisexisüa mieme 'inüari niuquiyari müca'ayeitüarienticü, que xeneteheca ne nai 'aixüa reu'eriecame nemayeitüacü xeime tevi 'uxipiya tucarisie. ²⁴ Que mütiyuxexeiya xEICÜa niuqui xepücavevieca, que mütiheiserie püta xequenevevieca niuqui.

Caticürisitu 'icü, que memutiyanecai

²⁵ Hicü Querusaremetari hipatü 'ayumieme müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Icü catihücü memicuvautüve me'imienique. ²⁶ Camü yunaime vahürüpa catinicuxatani, 'asimepücatehehüave. Ta'uquiyarima xüari yuricü mepücaheitima 'icü мүсүриситу heiserie mupitüarie. ²⁷ Perusü tame tecanimaica 'icü haque memieme. Quepaucua munuani Cürisitu, xevitü 'asipücatimaica haque memieme.

²⁸ Hicü Qesusi müpaü tiniuhiva tuqui curaruyarita ti'üquitatü, Xeme xenetemate 'acu, haque nememieme xetemate. Ne necümana nepücanua. Masi yuri canaineni 'iya münesiheyenü'a. Xeme xepüca'imate. ²⁹ Nesü necanimaica hesüana nemümiemecü, münesiheyenü'acü.

³⁰ Hicü mecanicuvautüvecaitüni me'iviyaque. Xevitü püca'ivi tucarieya müca'aye'avecaicü cuxi. ³¹ Teüteri yumüiretü yuri mecateniuta'erieni hesiena. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Quepaucua munuani Cürisitu, masi vaüca catiyurieneni 'inüarite, 'e'ivatü 'icü que mütiyuriene.

Pareseusixi que memütevaretanü'a tupirisixi memiviyacü Qesusi

³² Hicü Pareseusixi meniva'eniecaitüni teüteri hepaüsitana vaüca metecuxatame. Mara'acate memühuritüariecai Pareseusixi vahamatü mecanivaretanü'ani tupirisixi memiviyacü. ³³ Hicü müpaü niutayüni Qesusi, Yareutevitü cuxi xehamatü neniuyeicamücü. 'Arique 'iya münesiheyenü'asüa nepüyemie. ³⁴ Xepünesicuvautüveni peru xepücanesitaxeiya. Mücü meta, haque nemeyeicani

xepüçayüvave xemeta'axüani. ³⁵ Huriyusixi müpaü meteniyücühüavecaitüni, Que tiyune 'icü temüca'itaxeiyacü. Cüriyecusixi vasata memeutayeixüa vahesüa catiyemie, Cüriyecusixi tivareti'üquitüanique. ³⁶ Qesü 'icü titita niuqui müya mutaine, Xepünesicuvautüveni, xepücanesitaxeiya, haque nemeyeicani xepüçayüvave xemeta'axüani, haitü.

Hatüapaü mü'anene ha muhanesie miemepäü

³⁷ Hicü ve'eme tucarisie 'ixüarari heutiparirümecacu, mana niuvecaitüni Qesusi. Nahivacaitüni müpaü 'utaitü, Xüca tevi heuharimücüni, nehesüa quenuani, que'anuhareni. ³⁸ Que mü'ane nehesie yuri müti'erie, 'utüarica manuyünapäü, hatüapaü 'anenetü canihüanecamücü taütana ha muhanesie miemepäü 'anenetü. ³⁹ Müpaü niutayüni 'Iyari xatatü memitanaqui'erieniquecai müme yuri memüteta'erieniquecai hesiena. Mücü 'Iyari mepücatanaqui'erivavecai cuxi Qesusi cuxi visi 'anetü müca'ayeitüarievecaicü.

Teüteri hixüata que memüte'uyusanaxü

⁴⁰ Hicü teüteri hipatü 'icü niuquite me'u'enieca müpaü meniutiyanecaitüni, Yuricü mücü tixaxatame canihücütüni 'icü. ⁴¹ Hipatüta mete'utiyanecai, Cari 'icü Cürisitu canihücütüni. Hipatüta mete'utiyanecai, Masi Cürisitu Carereya pücamiemetüni. ⁴² Camü 'utüarica müpaü caranuyüne, Cürisitu Raviri püxiüyarieyatüni, quiecarisie Raviri mecateisie pümiemetüni Verenisie. ⁴³ 'Ayumieme teüteri hixüata

meniyusana cümana. ⁴⁴ Hipatüta müme
meniviyacucaitüni, perusü xevitü püca'ivi.

*Tevi hasuacu pücatixataca'i 'icü müticuxatapaü,
que memutiyanecai*

⁴⁵ Hicü tupirisixi meniu'axüani mara'acate
memühüritüariecai vahesüa Pareseusixi vahesüa.
Mümeri müpaü metenivarutahüave, Titayari
xecate'i'atüa. ⁴⁶ Tupirisixi müpaü meteveruta'ei.
Tevi hasuacuari pücatixataca'i 'icü tevi
müticuxatapaü. ⁴⁷ Hicü Pareseusixi müpaü
meteveruta'ei, Cari xemeta xepeuyexüriya.
⁴⁸ Camü te'aitamete Pareseusixi que mü'ane müme
hesiena yuri pütiuta'eri. ⁴⁹ Peru 'icü teüteri 'inüari
niuquiyari memücamate 'axa mepütecühüavarüva.
⁵⁰ Hicü 'iya meripai Quesusisüa munua
yüvicüta Nicuremu müpaü tinivarutahüave,
xevitü mühücütücaicü müme, ⁵¹ Camüsü
ta'inüari niuquiyaricü tepüca'enutahüani tevi
xüca meri teca'ienieni que mutaine, xüca
teca'imaica que mütiyuriene. ⁵² Mümeri
müpaü metenita'eiya, Qesü 'ecütari Carereya
petimieme. Quetinecuvava, quetinexeyani
Carereyasie müca'ayenevecü tixaxatame havaicü.

*'Uca muviyari xeime cünayamame meyu-
cumaüvacacu*

⁵³ Yuxexütü yuquie mepeutayeixüa.

8

¹ Qesusisü yemurisie neyani Huriva Mati'u
müracutevasie. ² Ximeri tavari tuquipa ninuani.
Yunaitü teüteri hesüana meni'axecaitüni. Mana
'ayerüca tiniva'üquitüacaitüni. ³ Hicü te'utüvamete

Parseusixi vahamatü mecani'atüirieni 'uca muviyarie xeime cünayamame meyucumaüvacacu. Hixüapa me'itaqueca ⁴ müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, 'icü 'uca caniuviyarieni xeime cünayamatü meyucumaüvame. ⁵ 'Inüari niuquiyarisie Muisexi müpaü catatinu'aitüani tetexicü temüvatituaxanicü müya memüyüa. Camüsü que petayüni 'ecü. ⁶ Müpaü meniutiyuani me'i'isipatüvetü me'itaxanetaque. Qesusisü 'anacatusireca, cuiempa tiniuta'utüani yu'itüvamecü. ⁷ Müme 'ameteheuterecu meheicu'ivaviyatü, 'iya nanucuqueni. Müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane xeme 'axa mücatiurieve, mücü meri pitatuaxa tetcü. ⁸ Tavari 'anacatusireca, cuiempa tiuta'utüa. ⁹ Mümeri memu'enana, va'iyari vatate'acacu, meneutayeixüani yuxexütü me'ayecücatü, 'uquiravesixi meri. Qesusi yuxaüta niyuhayeva, 'uca hixüapa muvecai tiuyuhayevaxüta. ¹⁰ Hicü 'anucuqueca Qesusi, hipame cavaxeyatü, 'uca xeicüa, müpaü tinitahüave, Neuxei, 'uca, haquevari müme masixanetamete. Xevitü 'ahesie carahüa. ¹¹ 'Iya tiutayü, Ti'aitame, haquevasü. Qesusi titahüavixü, Neta 'ahesie nepücatihüani. Quenemie, tavari 'axa pepücareyurieneni.

Qesusi cuiempa memütama vahecüarivivame mühücü

¹² Mericüsü Qesusi tavari tinivarutixatüani müpaü 'utaitü, Ne cuiempa memütama vahecüarivivame necanihücütüni. Que mü'ane münesi'anuveiya yüvipa püca'uyeicani,

masi hecüariya canexeyacamücü tucar-itüme. ¹³ Pareseusixi 'ayumieme müpaü metenicühüaveni, 'Ecü 'ahepaüsita xeicüa pecatinihecüatani. Tita pemütihecüata püçayuri. ¹⁴ Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Sepasü nehepaüsita nemütihecüata, tita nemütihecüata puyuri nemütimatecü haque nememieme que nemütimie. Xeme 'asixepücatemate haque nememieme que nemütimie. ¹⁵ Xeme teüteri vahepaü xepüteyu'inüata. Ne püta tevi nepüca'inüata. ¹⁶ Masisü xüca ne'ita'inüataque, nepihecüatüaniqueyu tita yuricü müti'inüari nehexeiyatü, nexaüta nemüca'uyeicacü, 'iya munesiheyenü'a nehamatü muyeicacü. ¹⁷ Mücü meta, xe'inüari niuquiyarisie müpaü catine'uxani, Yuhutatü teüteri tita memütetahecüata puyuri. ¹⁸ Mericüte, ne necanihücütüni que mü'ane nehepaüsita mütihecüata, ne'uquiyari munesiheyenü'a nehepaüsita tinihecüatanita. ¹⁹ Müme müpaü metenitahüave, Haqueri 'a'uquiyari. Qesusi müpaü tivaruta'ei, Xeme xepücanesimate ne, ne'uquiyarita xepücamate. Xüca xenesimaicaque ne, ne'uquiyarita xepümaicaqueyu. ²⁰ 'Icü niuquicü catinixatacaitüni tumini mahüriesie tuqui curaruyarita ti'üquitatü. Xevitü püca'ivi tucarieya müca'aye'avecaicü cuxi.

Que nemüreumie xepüçayüvave xemeta'axüani, que mainecai

²¹ Hicü tavari müpaü tinivarutahüave, Nesü nepüyemie. Xepünesicuvautüveni, tita 'axa xemüteyuriesie xeteviyatü xecanicuicuni. Que

nemüreamie xepücaüvave xemeta'axüani.
²² Huriyusixi 'ayumieme müpaü metenicux-
 atacaitüni, Yücümana catiyumieni müpaü
 mutayücü, Que nemütimie xepücaüvave
 xemeta'axüani. ²³ 'Iya müpaü tinivarutahüave,
 Xeme 'ena xepümiemete. Ne püta taheima
 necanimiemetüni. Xeme 'ena cuiepa
 xepümiemete. Ne püta 'ena cuiepa nepücamieme.
²⁴ 'Ayumieme yanepütixe'utahüavixü xemücuini
 tita 'axa xemüteyuriesie xeteviyatü. Xüca
 yuri xecate'uta'erieni quename ne nehücü,
 xecanicuicuni tita 'axa xemüteyuriesie xeteviyatü.
²⁵ Müme müpaü metenicühüavecaitüni, 'Ecü que
 pepüpaicüte. Qesusi tivarahüave, Yemecü
 nepühücü tita nemütixecuxaxatüva. ²⁶ Vaüca
 necaneixeiyani xehepaüsita nemüticuxatanicü,
 xehesie nemütihüpanicü. 'Iya munesiheyenü'a
 masi yuri canaineni. Tita nemütü'eni 'iya
 yahainecacu, mücü nepütivataxatüani cuiepa
 memütama. ²⁷ Müme 'asimepücatehetima
 yu'uquiyari müvacuxaxatüvacaicü. ²⁸ Hicü Qesusi
 müpaü niutayüni, Quepaucua xemenutihana
 Yuri Tevi, 'anari xepütehetimani ne nemühücücü,
 necümana 'asinemücatiyuriencü. Ne'uquiyari
 münetiü'üquitüapaü, müpaü xeicüa nepüticuxata.
²⁹ Mücü meta, 'iya munesiheyenü'a nehamatü
 caniuyeicani. Pücanesi'ucu'eiri nexaüta,
 neheyemecü yanemütüyuriencü tita mütinaque.
³⁰ 'Ipaü ticuxatacacu yumüretü yuri mecateni-
 uta'erieni hesiena.

Tita yuri maine canixetixünamücü, que mainecai

³¹ Qesusi 'ayumieme müpaü tinivarutahüave müme yuri memüte'ita'eriri Huriyusixi, Xeme nenuquisie xeteviyatü xüca xeyuhayevani, yuricü nehesüa miemete teyü'üquitüvamete xecanihümetüni. ³² Tita yuri müraine xecaneti-maicuni. Mücü yuri maine canixetixünamücü. ³³ Müme müpaü metenita'eiya, Tame 'Apurahami tecanixiüyarimamatüni. Xeimesie mieme vaüriyarica tepücate'uti'uximayataxü hasuacua. Que pehaine, xexüxünitü xemacüne pemaine. ³⁴ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yunaitü 'axa memüteyurie vaüriyarica meteni'uximayaca tita 'axa müti'anesie mieme. ³⁵ Mericüte, vaüriyarica müti'uximaya yuheyemecü 'apüca'uca quiecamepaü. Quiecame nu'aya püta 'apuca yuheyemecü. ³⁶ Xüca nu'aya xetixünamücü, panasi xexüxünitü xecanacünicuni. ³⁷ Ne nepütimate 'Apurahami xemüxiüyarimama. Siepüre xecanenicuvautüveni xenesimienique nenuqui müyutexiecü xehesüa. ³⁸ Tita nemütiuxei ne'uquiyarisüa yanepüticuxata. Xemesüari tita xemüte'u'eni yu'uquiyarisüa yaxepütecahu.

³⁹ Müme müpaü mete'ita'ei, Tame ta'uquiyari 'Apurahami canihücütüni. Qesusi müpaü tivarutahüave, 'Apurahami xüca xexiüyarimamatüni, 'Apurahami que mütiyurienecai yaxequeteneyurieca. ⁴⁰ Masi hicü xepünesicuvautüve xenesimienique. Ne necanitevitüni nemütixecuxaxatüva tita yuri müraine que nemütü'enaxü Cacaüyarisüa. Xehepaü capütiuyuri 'Apurahami. ⁴¹ Xeme xe'uquiyari que mütiyuriene yaxetenicahuni.

Mete'itahüave, Tametütü tavarusi que mü'ane mücacünayatücai, mücü pücatasi'utivevi. Xei 'uquiyariyari tecanexeyani Cacaüyaritüme.
⁴² Quesusi müpaü tivarutahüave, Xüca Cacaüyari xe'uquiyaritünique, xecaneninaqui'eriecaqueyu ne. Ne Cacaüyarisüa necaneyeyani necaninuaniri. Mücü meta, necümana nepücanua. 'Iya püta caneneyenü'ani. ⁴³ Titayari xecateheitimaivave tita nemütixata. Xemüca'yüvecü nenuqui xemü'enieni, 'ayumieme xepüca'iquema. ⁴⁴ Xeme yu'uquiyarisüa xecanimiemetetüni Cauyumarisüa. Xecaniyuvaüriyani yaxemüteyuriecacü tita müthive'erie xe'uquiyari. 'Iya meripai catiniyumemivani. Tita yuri mürainesie tiviyatü 'apüca'uvecai, tita yuri müraine mumavecü hesiena. Quepaucua 'itaricacü müticuxata, yücümana tinicuxatani müti'itavacü, memüte'itava müva'uquiyaricü. ⁴⁵ Ne püta yuri nemainecü, yuri xepücanete'eriri. ⁴⁶ Que mü'ane xeme nehesie pürahüani, 'axa nemütiuyuri 'utaitü. Me xüca yuri nehaineni, titayari yuri xecanete'eriri. ⁴⁷ Que mü'ane Cacaüyarisüa mümieme cani'enieca tita Cacaüyari müticuxata. 'Ayumieme xepücaheu'enana, Cacaüyarisüa xemücamiemetecü.

Cürisitu que 'amütiuyeicacai sutüqapai

⁴⁸ Huriyusixi müpaü metenita'eiya, Cari 'aixüa teniutiyaneni quename 'ecü pesamariyatanaca, quename cacaüyari 'axa mü'ane masinü'ü. ⁴⁹ Quesusi tivaruta'ei, Neri cacaüyari 'axa mü'ane pücanesinü'ü. Masi 'aye'ame ne'erietü nepixata ne'uquiyari, xeme püta ne'aye'ame xecanesi'erietü xepünesixata. ⁵⁰ Ne tixaü

nepücaticuvaune visi nemüticühüavarüvanicü. Que mü'ane müticuvaune visi nemüticühüavarüvanicü, que mü'ane 'isücamepaü müva'inüata, mücü 'acaniuyeicani. ⁵¹ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca tevi nenuquisie yaticamieni, hasuacua pücahetimani müya. ⁵² Huriyusixi müpaü mete'itahüave, Hicürixüa tepütehetima cacaüyari 'axa mü'ane mümasinü'ü. Camü 'Apurahami caniumüni, texaxatameteta mete'ucui. 'Ecüsü müpaü pecanaineni, xüca tevi nenuquisie yaticamieni, müya pücamaica hasuacua. ⁵³ 'Ecü que petive'eme ta'uquiyari 'Apurahami 'asicayüvecacu. Mücü caniumüni, texaxatameteta mete'ucui. Titari pera'ayeitüaxime. ⁵⁴ Qesusi tivaruta'ei, Xüca ne visi nehainenique nehapaüsita, tixaü pücatihücütüni queyü visi que nemüticühüavarüvaniqueyü. Ne'uquiyari canihücütüni que mü'ane visi maine nehapaüsita. Xeme yaxeputiyuane quename xecacaüyari 'iya. ⁵⁵ Masi xepücaheitimaivave. Nesü püta necanimaica. Xüca nehainenique quename neca'imate, xehepaü neti'itavatü nenayaniqueyü. Masiri necanimaica, niuquieyasie yanepüticamie. ⁵⁶ Xe'uquiyari 'Apurahami cuini mieme tiniyutemavieca netucari ha'erivatü mixeiyacü. Nixeiya, tinaqui'acai. ⁵⁷ Huriyusixi 'ayumieme müpaü metenitahüave, 'Ecü huta teviyari heimana tamamata viyari pepücahü. Que petixei 'Apurahami. ⁵⁸ Qesusi tivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'Apurahami 'aca'uyeicacacu cuxi, 'aneniuyeicani ne. ⁵⁹ Hicü 'ayumieme tetexi mecaniutitücü me'ituaxaque. Qesusi niyuti'avieta, tuqui curaruyarita

nivayeyani vasata 'umietü.

9

Quesusi que mürenayehüa tevi 'acüpetü mutinuiv-axü

¹ Hicü mana 'uyemietü tevi niuxeiya 'acüpetü mutinuivaxü.

² Teyü'üquitüvametemama müpaü metenita'ivaviya, Ti'üquitame 'acu, quepai 'axa pütuyuri, 'icü 'axa tiuyuri, 'uquiyarimama nusu 'axa mepüte'uyuri, 'acüpetü mutinuivaxücü.

³ Quesusi müpaü niutayüni, 'Icü müpaü püca'ane 'axa mütiuyuricü, ni 'uquiyarimamata 'asimemüte'uyuricü müpaü püca'ane.

Mümasiücürecü Cacaüyari que mütiyuriene hesiena püta cani'aneni.

⁴ Caneuyeveca 'iya münesiheyenü'a que müti'uximaya, yanemütiyurienenicü ne 'uhecüacacu cuxi. Yüriya 'acanamieni quepaucua mücayüve müti'uximayaca.

⁵ Quepaucua cuiepa nemuyeica, necanihecüariyatüni cuiepa memütama vahesie mieme.

⁶ Müpaü 'utayüca niuta'aüsicavieni cuiepa. Haxu 'uhaviyaca yu'aüsicacü, hüxitana haxu nevirixüani.

⁷ Müpaü tinitahüave, Quenemie, mana quenehütaimami ha mayema Siruhe müracusevasie, taniuquicü Mutanü'arie müracusevasie.

Hicü neyani, nanacahütaima, heunieretü 'ayaca, nacunuani.

⁸ Hicü 'auravatariri, mümeri meripai memixeyacai rimusnavieneme, müpaü meniutiyanecaitüni, 'Icü catihücü mana mutiyeixacai müticu'ivavacai.

⁹ Hipatü mete'utiyanecai, 'Eri, 'iya pühücü. Hipatüta mete'utiyanecai, Tixaüsüari, hepaüna

pütüyuxexeiya xEICÜA. 'Iyasü müpaü nainecaitüni, Ne nepühücü. ¹⁰ Hicüsü müpaü metenitahüave, Mericüte, que petiunieritüarie. ¹¹ 'Iya müpaü tivaruta'ei, Mücü tevi Qesusi mütiteva haxu 'uhaviyaca nehüxita canenaviriexüani. Müpaü netiutahüavixü, Siruhe quenemie quenehütaimamie. Neheyaca ne'anacahütaimaca nepanutanierixü. ¹² Müme metehühüave, Haqueri mücü. Hauqui, tiutayü.

Pareseusixi que memüte'ita'ivaviyaxü macüpecai manayehüiya

¹³ Mericüsü Pareseusixi vahesüa mecaneivitüni macüpecai. ¹⁴ 'Uxipiya tucari nihücütücaitüni quepaucua Qesusi haxu muhaviyaxü menutanieritüa. ¹⁵ 'Ayumieme tavari menita'ivaviya Pareseusixi que tiunierixü. 'Iya müpaü tivarutahüave, Haxu pünesi'aviriexüa nehüxita, nepanacahütaimaxü, hicü nepeuniere. ¹⁶ Pareseusixi hipatü 'ayumieme müpaü meniutiyuanecaitüni, Xüari 'iya tevi Cacaüyarisüa pücamieme, 'uxipiya 'inüariyarisie yamücaticamiecü. Hipatü mete'utiyuanecai, Quepaü tiyüve tevi 'axa mütiyuriene 'inüari 'ipaü 'aneneme mütiyuriene. Hixüata mepuyusanaxüa. ¹⁷ 'Ayumieme tavari müpaü metenitahüave macüpecai, Que pe'utaine 'ecü 'iya hepaüsita. Pümasi'anutanieritüa. 'Iya rainecai, Catinixaxatametüni. ¹⁸ Hicü Huriyusixi yuri mepücate'uta'eri quename 'acüpecai 'anutanierixü, 'arique xEICÜA yuri mepüte'uta'eri mevarutahüaveca manutanierixü 'uquiyarimama. ¹⁹ mevaruta'ivaviyaca müpaü me'utiyuatü, 'Icü tixenive, hepaüsitana

xemutiyuane quename 'acüpetü 'utinuiavaxü. Que yüanetü hicü peuniere. ²⁰ 'Uquiyarimama menivaruta'eiya yame'utiyuatü, Tame tepütemate 'icü tanive mühücü 'acüpetü mutinuiavaxü. ²¹ Masi hicü que yüanetü meuniere 'asitepücatemate. Quepai menutanieritüa 'asitepücatemate. Mücü xequeneuta'ivaviya. 'Ecaniuteviniri, yücümana caniyutaxatamücüri. ²² 'Uquiyarimama müpaü meniutiyuanecaitüni Huriyusixi memüvamacarücaicü. Huriyusixi meyu'enieca müpaü meteniyücühüavecaitüni, quename xüca xevitü yutahecüatanique Cürisitusie tiviyatü, tuquita capitüarieniqueyu. ²³ 'Ayumieme 'uquiyarimama meniutiyuani, 'Ecaniuteviniri, xequeneuta'ivaviya mücü. ²⁴ Hicü hutarieca menitahüave tevi macüpecai. Müpaü metenitahüave, 'Aixüa queneutayüqui Cacaüyari hepaüsita. Tame tepütemate 'icü tevi 'axa mütiyuriene. ²⁵ Mücü müpaü tivaruta'ei, Me 'asinepücatimate xüca 'axa tiyurieneni. 'Icü xeicüa necatinimaica ne. 'Ana nepacüpecai, hicürixüa nepeuniere. ²⁶ Hicü müpaü metenitahüave, Que masi'uyuri. Que matiunieritüa. ²⁷ Müpaü tinivaruta'eiya, Meripai yanepütixe'utahüavixü, xepücaheu'enana. Que cuxi xete'enacu tavari. Xemeta teyü'üquitüvametemama xecate'acünicu. ²⁸ Müme 'axa mepüte'itahüavixü müpaü mete'icühüavetü, 'Ecüsü hesüana mieme tiyü'üquitüvame pepühücü. Tame Muisexisüa miemete teyü'üquitüvamete tepühüme. ²⁹ Tame tecatenimaica Cacaüyari mütitahüavixü Muisexi. 'Icü püta 'asitepücatemate haque memieme.

³⁰ Tevi müpaü tivaruta'ei, Camüte, 'icü pümarive. Xeme 'asixepücatemate haque memieme, peru pünesi'anutanieritüa ne. ³¹ Tepütemate Cacaüyari mücava'enie 'axa memüteyurie. Masi xüca tevi Cacaüyari 'ayexeiyani, xüca yaticamieni tita mütinaque Cacaüyari, cani'eniecamücü 'iya. ³² Sutüapai hicüque pücaxasiva quename tevi 'enutanieritüa que mü'ane 'acüpetü mutinuivaxü. ³³ Xüca 'icü Cacaüyarisüa camiemetünique, pücaüveniqueyu 'asimütiyurieni. ³⁴ Müme mete'ita'ei, Cari 'ecü 'axa petiyurienetü peputinuivaxü yemecü. 'Ecü que petati'üquitüa tame. Tacua mecanenuyehüani.

Yu'iyarisie que memüte'acücüpe teüteri

³⁵ Mericüsü caniu'ena Qesusi quename tacua mehenuyehüa. 'Itaxeyaca müpaü niutayüni, 'Ecü yuri peti'erie que mü'ane Yuri Tevi mühücüsie. ³⁶ 'Iya tita'ei, Ti'aitame, que püpaicü yuri nemütita'erienicü hesiena. ³⁷ Qesusi titahüave, Pepixei. Que mü'ane 'ahamatü müticuxata, мүcü necanihücütüni. ³⁸ 'Iya tiutayü, Yuri nepüti'erie, Ti'aitame 'acu. Nenevieri nipitüaniri. ³⁹ Qesusi müpaü niutayüni, Ne necaninuani 'ena cuiepa nemüvapatacü, memücaheuneniere memanutanenierenicü, memeuneniere me'acücüpetü memacü necü.

⁴⁰ Mericüsü Pareseusixi hipatü hamatüana memü'uvacai 'icü meniu'enieni. Müpaü metenitahüave, Tamerita tete'acücüpe. ⁴¹ Qesusi müpaü tivarahüave, Xüca xe'acücüpenique, мүcücü xehesie pücarahüivaniqueyu. Masi hicü müpaü

xeputiyuane quename xeheuneniere. 'Ayumieme
'apuve xehesie que mürähüiva.

10

*Muxasi vacuraru hepaüsita ticuxatatü, que
müti'üquitacai*

¹ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave,
que mü'ane quitenie mücaheutahani muxasi
vacuraruta, huteicü püta meutimaque, mücü
tinavayame canihücütüni catinavamücü.

² Que mü'ane quitenie meutahani, muxasi
canivahüvemetüni. ³ 'Iparevivame quitenie
catineuyepivani hesiena mieme. Muxasi
mecanimaica niuquieyasie. Yuxexuime

püvarahüave yumuxasi que memüteteteva,
nivaranuyevitüni. ⁴ Quepaucua yumuxasi
yunaime müvaranuyevitü, mücü varanuhaitüiyatü
caniumieni. Muxasi 'utümana mecaniveiyani
niuquieyasie memimatecü. ⁵ Cuyeicame

mepüca'anucuveyia, meniyuta'unacuni püta
cu'uvamete vaniuquisie memücavamatecü.

⁶ Qesusi 'icü 'üquisica xatatü müpaü tinivac-
uxaxatüvacaitüni. Müme 'asimepücatehetima tita
mütihücütücai mütivacuxaxatüvacai.

*Qesusi muxasi vahüveme 'aixüa mütiuca'iyari
mühücü*

⁷ 'Ayumieme tavari müpaü niutayüni Qesusi,
Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave,
ne muxasi necanivaquitenietüni. ⁸ Yunaitü

memu'axüa necanuavecacu cuxi ne,
tenavayamete mecanihümetüni, menivana-
vatüveni. Muxasi mepücavaru'eni masi.

9 Ne necaniquitenietüni. Necümana xüca tevi heutahani, nitavicueisitüariemücü. Neutahamücü nivayeyeicamücü, macusiüraüye netamariecaxüamücü.

10 Tinavayame vanavamütü vacuimütü vata'unamütü xeicüa cani'axeni. Ne püta necaninuani tucari memexeianicü, 'anuyuhayevame memexeianicü. 11 Ne ti'üviyame 'aixüa nemütiuca'iyari necanihücütüni. Ti'üviyame 'aixüa mütiuca'iyari yutucari niyetuani muxasi vahesie mieme. 12 Ti'ivame, que mü'ane mücavahüveme, muxasi mücavacusiari, mücü canixeiyani 'ürave 'a'amieme. Mücü muxasi nivacu'e'irivani niyuta'unani. 'Ürave nivativiyamücü nivataxüriexüamücü. 13 'Iya müti'ivamecü xeicüa pücauyucuerivayurie muxasi vahepaüsita.

14 Ne necatini'üviyametüni 'aixüa nemütiuca'iyari. Nemuxasima nepüvamate, mümeta menetemate nemuxasi, 15 yaxaicüa ne'uquiyari münetimepaü, ne nemimatepaü ne'uquiyari. Netucari necanijetüani muxasi vahesie mieme. 16 Hipameta muxasi nepüvarexeiya 'icü xei curaruyarita memücamiemete. Neuyevaca nemüva'atüani mümeta. Neniuqui mecani'eniecuni. Xeime mehexeiyatü ti'üviyame, xei curaruyari mehexeiyatü mecanacünicuni.

17 'Ayumieme ne'uquiyari caneni-naqui'erieca netucari nemüyetuacü tavari nemitanaqui'erienicü. 18 Xevitü pücanesinavairieni, necümana püta necanijetüamücü. Heiserie necanexeiyani nemijetüanicü, heiserie

nerexeyata tavari nemitanaqui'erienicü. 'Ipaü ne'uquiyari canetiniu'aitüani.

¹⁹ Mericüsü tavari hixüata meniyusana Huriyusixi 'icü niuquieyacü. ²⁰ Yümüretü müme müpaü meniutiyuanecaitüni, Cari cacaüyari 'axa mü'ane caninüca 'iya, pücayumate. Titayari xete'i'enie. ²¹ Hipatüta mete'utiyuanecai, 'Icü niuquieya, cacaüyari 'axa mü'ane minü'ü capüniuquieya. Cacaüyari 'axa mü'ane que tiyüve müvaranutanieritüani memacücüpe.

Huriyusixi que memüte'ixani'eri Quesusi

²² Mericüsü 'ana 'ixüarari naye'ani quepaucua hehecuame memayeitüvacai Querusaremesie. Niuhaütücaitüni. ²³ Quesusi tuqui curaruyarita niyeyeicacaitüni Sarumuni 'etüpivarieyatüa. ²⁴ Hicü Huriyusixi 'auriena meniyucuxeürieni. Müpaü metenitahüave, Quepaümexa pepütasi'iyaritüaca. 'Ecü xüca pecürisitütüni, heiseriemecü quetatineutaxatüa. ²⁵ Quesusi tivaruta'ei, Yanepütixe'utahüavixüri, haquevasü yuri xepücate'erie. 'Icü tita nemütiyuriene ne'uquiyarisüa nemiemetütü, mücü nehepaüsita catinihecüatani. ²⁶ Masi yuri xepücate'erie, nemuxasi vahesie xemücamiemetecü, que nemütixecuxaxatüvacai. ²⁷ Nemuxasi mepünesi'enie, neta nepüvamate, mecaneniuveyani. ²⁸ Tucari mücaxüve nenivapitüaca. Hasuacuari mepücata'unarieni. Xevitü pücavativiya nesinavairienique nemamasie. ²⁹ Ne'uquiyari müme münesiyetuiri, mücü yemecü canitürücaüyeni, hipatü yunaitü mecatürücavicacu. Xevitü pücaýüve müvativiya

'inavairienique ne'uquiyari mamayasie. ³⁰ Ne ne'uquiyarimatü tenitaxevini. ³¹ Hicü Huriyusixi tavari tetexi meniutitücü me'ituaxaque. ³² Qesusi müpaü tinivarutahüave, Camü vaüca nepüxe'uxeisitüa 'uximayasica 'aixüa mü'anene ne'uquiyarisüa mümieme. Que 'aneme 'uximayasicacü xepünesituaxa. ³³ Huriyusixi müpaü mete'ita'ei, 'Uximayasica 'aixüa mü'anecü tepücamasituaxa, 'axa pemutainecü püta tepümasituaxa. 'Ecü tevi pehücütütü cacaüyari pena'ayeitüvani. ³⁴ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Camü 'ipaü care'uxa xe'inüari niuquiyarisie, Ne xemücacaüyarixi neputayü. ³⁵ Xüari cacaüyarixi varutaterüva müme vahesüa munua Cacaüyari niuquieya, xüari 'utüarica cayüveni mayeyeitüarieni, ³⁶ 'iya ne'uquiyari mipataxü yuhesie mieme, cuiëpa meiyenü'a, quename 'axa 'utaine queri xe'utiyuane hepaüsitana, müpaü nemutayücü, Cacaüyari necaninu'ayatüni. ³⁷ Xüca yanecatiyurieneni ne'uquiyari que mütiyuriene, yuri xepücaneteta'eririeni. ³⁸ Me xüca yanecatiyurieneni, sepa yuri xemücanete'eririe ne, tita nemütiyurienesie püta yuri xequetene'erieca müpaü xemütetimanicü quename ne'uquiyari nehesie tiviya, neta ne'uquiyarisie netiviya. ³⁹ Hicü tavari menicuvautüvecaitüni me'iviyaque. Mücü neyani meca'iviyaavecacu.

⁴⁰ Mericüsü mana neyani tavari Curutani 'anutaüye haque Vani meripai müti'üyanecai. Mana niyuhayeva. ⁴¹ Yümüiretü hesüana meni'axecaitüni. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Vani 'inüari pücatiuyuri. Naime que müticuxatacai

Vani 'icü tevi hepaüsita, yuri canainecaitüni.
⁴² Mana yumüiretü yuri meteniuta'erieni hesiena.

11

Rasaru que mütiümü

¹ Mericüsü tevi catinecuyecaitüni Rasaru titevatü, Vetaniya mecatei, Mariya quiecariena Maritata Mariya mü'ivayatücai quiecariena quiecametütü. ² 'Iya Mariya canihücütücaitüni que mü'ane Ti'aitame mucaviri visi mu'üacü, quetateya mucavasiüxaxü yücüpacü. 'Iya 'ivaya Rasaru recuyecai. ³ Hicü 'ivamama 'ucari niuqui mecaneitanü'airieni Qesusi yame'utiyaatü, Ti'aitame neuxei, 'iya que mü'ane peminaqui'eri tinicuyeni. ⁴ Qesusi 'u'enaca müpaü niutayüni, 'Icü cuiniya mümünicü püca'ayumieme. Masi Cacaüyari visi 'anetü mayeitüarienicü pühücü, Cacaüyari Nu'aya visi 'anetü mayeitüarienicü mücü cuiniyacü. ⁵ Qesusi nivanaqui'eriecaitüni Marita 'ivayata Rasaruta. ⁶ 'Ayumieme quepaucua mu'enaxü quename recuyecai, mana niyuhayeva huta tucari haque meyeicacai. ⁷ 'Ana müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete 'ariquemüca, Cümü tavari Cureya tepuhu. ⁸ Teyü'üquitüvamete müpaü mete'icühüave, Ti'üquitame, xique Huriyusixi mepümasicuvautüvecai memasituaxaque. Tavari petimie 'uma. ⁹ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Camü tamamata heimana huta hurayari carexeiya xei tucari. Xüca hecüaripa 'uyeicani tevi, püca'uti'ücamüre, 'ena cuiempa mieme hecüariya müxeiyacü. ¹⁰ Xüca yüvipa 'uyeicani pütiquetamüre

hecüariya mümavecü hesiena. ¹¹ Müpaü niutayüni. 'Arique müpaü tinivarutahüave, 'Iya teminaqui'eri Rasaru canecusuni. Ne nepümie nementahütüanicü. ¹² Teyü'üquitüvamete müpaü mete'itahüave, Ti'aitame, camü xüca hecusuni pütavicueisitüarieni. ¹³ Qesusi müpaü putayü memücü. Müme cusutü me'uxipi haineme mepü'eriecai. ¹⁴ Hicü 'ayumieme Qesusi müpaü tinivarutahüave heiseriemecü, Pemü Rasaru. ¹⁵ Mana nemücaheycacaicü ne'iyari 'aixüa puyü xehesie mieme, yuri xemüteta'erienicü. Masi tepuhu hesüana. ¹⁶ Hicü Tumaxi Vavari mütitevacai müpaü tinivarutahüave hipame teyü'üquitüvamete, Cümüri tepuhu hamatüana temecuinicü tametari.

Qesusi va'uitüvame mühücü tucari mühücü

¹⁷ Mericüsü Qesusi henuaca müpaü tiniuti-marieni quename Rasaru nauca tucari yuriecari teuquiyapa yecaitü. ¹⁸ Vetaniya Qerusareme nehuracaitüni, haica quirumetüruyari xeicüa petevacai. ¹⁹ Huriyusixi yumüiretü meniu'axüani Marita Mariya vahesüa memüvanütüanicü va'iva hepaüsita. ²⁰ Hicü Marita quepaucua mütiutamari quename Qesusi nuaximecai, neicunaque. Mariyari quita nayecateitüni. ²¹ Hicü Marita müpaü tinitahüave Qesusi, Ti'aitame, xüca 'ena pe'uyeicanique, ne'iva pücamüniqueyu. ²² Hicürita nepütimate nai pemütitavaviriene Cacaüyari, Cacaüyari pümasipitüani. ²³ Qesusi müpaü titahüave, 'A'iva nanucuquemücü. ²⁴ Marita müpaü titahüave, Ne nepütimate manucuqueni tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare, quepaucua

memanucu'uni. ²⁵ Quesusi müpaü titahüave, Ne necanihücütüni va'uitüvame, tucari netihücüta. Que mü'ane nehésie yuri müti'erie, sepa müümüqui, canayeyuricamücü. ²⁶ Yunaitü memayeyuyuri, nehésie yuri memüte'erie, hasuacuari mepücacuini. 'İpaü yuri peti'erie 'ecü. ²⁷ Müpaü titahüave, Hü Ti'aitame. Ne yuri necatini'erieca 'ecü pemücürisitu, 'ecü Cacaüyari Nu'aya cuiepa 'umamie pemühücü.

*Quesusi que mütiutasua haque memeicateuquixü
Rasaru*

²⁸ Müpaü 'utayüca neyani. Yühücüate me'ayetecacu nitahüave yu'iva Mariya, müpaü tinitahüave 'avie, Ti'üquitame caninuani. Pümasitahüave. ²⁹ Mücü 'u'enaca cuitüva nanucuqueni, hesüana neyani. ³⁰ Quesusi quiecarisie pücanuavecai. Manari cuxi niutivecaitüni Marita menucunaquixüsie. ³¹ Hicü Huriyusixi Mariyamatü memayetecai quita, meminütüacai, me'ixeyaca Mariya cuitüva 'anucuquecu heyacu, mecaneiveiya, teuquiyapa metüa mana tasuanique metecu'erivatü.

³² Hicü Mariya quepaucua munua Quesusi manutivecaisie, 'ixeyaca, hetüana niutitunumaqueni müpaü ticühüavetü, Ti'aitame xüca 'ena pe'uyeicanique ne'iva pücamüniqueyu. ³³ Quesusi quepaucua mixei 'iya 'utasuacame Huriyusixi hamatüana memu'axüa me'utisuaname, yu'iyarisie niyumuinanecaitüni, niyu'uximatüacaitüni. ³⁴ Müpaü niutayüni, Haque xepeicateuquixü. Müpaü mete'itahüave, Ti'aitame quenaye'a queneuxeyia. ³⁵ Quesusi niutasuani. ³⁶ Huriyusixi 'ayumieme

müpaü meniutiyuanecaitüni, Neuxei que tinaqui'eriecai. ³⁷ Hipatü müme mete'utiyuane, 'Icü menutanieritüa macüpe, catiyüveniqueyu mipitüanicü 'icüta mücamünicü.

Rasaru que müranucuquetüari

³⁸ Hicü Qesusiri tavari yumuinatü yu'iyarisie teuquiyapa ninuani. Mücü caniterütücaitüni, tetcü tineunacaitüni quitenie. ³⁹ Qesusi müpaü niutayüni, Xequeneuhüva tete. Müqui 'ivaya Marita müpaü titahüave, Ti'aitame, pucuri'üari. ⁴⁰ Qesusi müpaü titahüave, Müpaü necamatiutahüavixü, xüca yuri petita'erieni pecanixeyamücü que mütimarive Cacaüyari. ⁴¹ Hicü tete mecaneuhüani. Qesusi heutinierca müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, pamüpariyusi necamanipitüaca pemünesi'u'enicü. ⁴² Nesü nepütimaicai 'aheyemecü pemünesi'enie, masi teüteri ne'aurie memüti'u vahesie mieme, müpaü neputayü, yuri memüteta'erienicü quename penesiheyenü'a 'ecü. ⁴³ Müpaü 'utayüca carima niutahiva, Rasaru, quenevayeye'a haitü. ⁴⁴ Mümüquicai nivayeyani 'ixuriquitecü 'eimetü quetateyasie mamateyasie. Hüxiena panucuhüacai tuvaxacü. Qesusi müpaü tinivarutahüave, Xequeneuxüna. Xequeneupitüa müyemiecü.

Que memüte'imieniquecai Qesusi

(Mateu 26:1-5; Maricuxi 14:1-2; Rucaxi 22:1-2)

⁴⁵ Hicü Huriyusixi yumüretü Mariyasüa memu'axüa memunenierixü que mütiuyuri, yuri mecateniuta'erieni hesiena. ⁴⁶ Masi hipatü müme Pareseusixi vahesüa menecüne.

Metenivaretaxatüani que mütiuyuri Quesusi.

⁴⁷ 'Ayumieme mara'acate memühürütüariecai Pareseusixi vahamatü meniyucuxeürieni meyu'enienique. Müpaü meteniyutahüave, Qesü teteyurieni. 'Icü tevi vaüca 'inüari tiniyurieneni.

⁴⁸ Xüca te'ipitüaca müpaü mütiyurieneni, yunaitü yuri mecatenita'ericuni hesiena. 'Anari Xumatari meni'axüacuni, mepütasinavairieni 'icü 'ena, tateüterima mepütasinavairienita.

⁴⁹ Xevitü müme Caipasi mütitevacai, mara'acametütü mühürütüariecai mücü viyarisie, müpaü tinivarutahüave, Xeme 'asixepücatemate.

⁵⁰ Müpaü xepücatehetimaivave masi 'aixüa müyünicü tahesie mieme, xevitü tevi mümünicü teüteri vahesie mieme, capa meheuyevenicü tateüterima.

⁵¹ Müpaü püca'utayü yücümana. 'Iya viyarisie mara'acame mühürütüarie mühücütücaicü yacatinicuxatacaitüni quename Quesusi

vateüterima vahesie mieme müniquecai. ⁵² 'Iya vateüterima vahesie mieme xeicüa pücamüniquecai, masi pümüniquecai müvacuxeürenicü Cacaüyari nivemama memeutaxüriexüa memüyutaxevirecü.

⁵³ Hicü 'iya tucarisie menisütüani meyu'enietü memimienicü.

⁵⁴ Hicürita Quesusi teüteri vahürüpa püca'uyeicacairi Huriyusixi vasata. 'Iya cuieyarisie püta macumave 'aurie neyani, quiecarari 'Epüraini müracutevasie. Mana niyuhayeva teyü'üqitüvamete vahamatü.

⁵⁵ Mericüsü Huriyusixi va'ixüarari Pasicua mütiteva nahuracaitüni. Yümüiretü 'esimüyeyeusie quiecatari menecüne Querusareme 'ixüarari casutüarievecacu cuxi memüyu'itienicü.

⁵⁶ Menicuvautüvecaitüni Quesusi. Tuqui curaruyarita me'aye'utü müpaü meteniyücühüavecaitüni, Que xetecu'eriva, xüca ha'ixüaramieni 'iya. ⁵⁷ Mara'acate memühürütüariecai Pareseusixi vahamatü müpaü mecateniu'aíta, xüca tevi retimanique haque meyeicacai, mitahecüataniquecai memiviyacü.

12

Vetaniyasie 'uca visi mu'üa que müticavirie Quesusisie

(Mateu 26:6-13; Maricuxi 14:3-9)

¹ Hicü 'ataxeime tucari heuyevecacu Pasicua maye'anicü, Quesusi Vetaniya ninuani haque Rasaru manucatei, Quesusi menucuquetüa müquite vasata. ² Hicü mana menivarucuxeürieni hamatüana memütecuanicü. Marita nivapareviecaitüni. Hamatüana mematecai, xevitü Rasaru canihücütücaitüni. ³ Hicü Mariya naru visi mu'üa canücame vaüca müraye'axe ne'üni, merie quiruyaripaü paümeme. Quesusi quetayasie nicavirieni. Quetaya niucavasiüxa yücüpacü. Naisari quita visi tiniuye'üacaitüni narucü. ⁴ Hicü teyü'üquitüvametemama xevitü, Cura 'Isicariutitanaca, miyetuaniquecai, müpaü niutayüni, ⁵ Titayariri catiutuiya 'icü visi mu'üa haica sienituyari 'inüariyaricü, müva'ütüanicü memümamave. ⁶ Müpaü niutayüni memümamave müvara'erivacaicü pücatixaü, masi mütinavayametücaicü püta müpaü tiutayü. 'Iya vatumini maname 'ahanatü, tita hesiena mütiucaxüri nivati'üvecaitüni. ⁷ Quesusi müpaü niutayüni, Quetineuhayeva. 'Ipaü catiniuyurieni

neteuquiya tucarisie mieme maye'aximecü.
 8 Yuheyemecü yuhesüa xecanivarexeiyani
 memümamave. Ne püta xepücanesihexeiya
 yuheyemecü.

Que memüte'imieniquecai Rasaru

9 Hicü Huriyusixi yumüiretü meteniutamarieni
 quename muva hayecatei. Qesusicü xEICÜA
 mepüca'axecai, Rasaruta mexeiyaque müquite
 vasata menucuquetüacü meni'axecaitüni. 10 Hicü
 mara'acate memühüritüariecai meyu'enieca
 'axeicüa meniutiyuani quename Rasaruta
 memieniquecai 11 yumüiretü Huriyusixi cümana
 memecücü, Qesusisie yuri memüte'uta'ericü.

Que müreutaha Querusaremesie

*(Mateu 21:1-11; Maricuxi 11:1-11; Rucaxi
 19:28-40)*

12 Mericüsü 'uxa'arieca yumüiretü teüteri
 'ixüaramete meniu'enanani quename Qesusi
 'uhamiecai Querusareme. 13 Parapa mamateya
 me'uhapatü menecüne meheinaquiyuca. Müpaü
 meteniuhivacaitüni,

Quetaneutavicueisitüa 'aixüa.

'Aixüa queticühüavarüvani

Que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü 'umamie
 hepaüsita

'Ixaherisixi tati'aitüvame hepaüsita.

14 Hicü Qesusi puxu 'utaxeiya hesiena nanu-
 tiyerüni, que müre'uxa,

15 Siyuni quiecame nu'aya, pepücaheumaca.

Camü 'iya mümati'aitüa 'ucanamieni

Puxu nunusie 'acaitü.

16 Teyü'üquitüvemetemama 'icü mepücahetimaivavecai meripai. Quepaucuari visi 'anetü matüa Qesusi, 'anaque mecanaye'erieni müpaü müre'uxa hepaüsitana, müpaü memiyuri.

17 Mücü teüteri hamatüana meme'uvacai quepaucua mitahüavixü Rasaru müvayeyanicü teuquiyata, quepaucua menucuquetüa müquite vasata, mümerita mecanihécüatacaitüni.

18 'Ayumieme teüteri meneinaquiyuni memu'enanacü quename 'icü 'inüari tiuyuri. 19 Hicü Pareseusixi müpaü meteniyücühüavecaitüni, Xepüneniere 'asix-emüca'yüvave. Camü yunaitü cuiepa memütama 'utümana menecüne.

Cüriyecusixi que memüte'icuvautüvecai Qesusi

20 Mericüsü teüteri memu'axüa 'ixüararipa meyutanenevienique, hipatü müme mecanicüriyecusixitücaitüni. 21 Müme Piripesüa meniu'axüani Vesairasie Carereya cuieyarisie mecateisüa. Mecanita'ivaviya yame'utiyuatü, Neuxei, Qesusi tepüxeiyaqueyu. 22 Piripe neyani. Nitahüave 'Atürexixi. Hicü 'Atürexixi Piripematü menecüne. Müme menitahüave Qesusi. 23 Qesusi nivaruta'eiya ya'utaitü, Tucari naye'aniri Yuri Tevi nehücütütü visi ne'anetü nemayanicü. 24 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca türicu 'imüariyari ca'ucateuquiyani cuiepa 'ucaveca, yuxaüta niyuhayeva xEICÜA. Mesü xüca 'ucateuquiyani, vaüca canititacaimücü. 25 Que mü'ane yutucari münaqui'eri canitatümayamücü. Que mü'ane 'ena cuiepa yutucari mü'uxive'erie, yuheyemecü

caneixeyiacamücü, pücaxüveni. ²⁶ Xüca tevi nesiparevivame yüaneni, quenesiheveiya ne. Haque nemeyeicani, manarita caniuyeicamücü nesiparevivame. Xüca tevi nesiparevivame yüaneni, ne'uquiyari 'aye'ame ni'eriecamücü 'iya.

Quesusi que mütimüniquecai que mainecai

²⁷ Hicüri ne'iyari niyumuinaneni. Queri ne'utaineni. Ne'uquiyari, queneneutavicueisitüa 'icü tucarisie que nehaineniqueyu. Masi 'icü 'ayumieme necaninuani 'ena cuiepa. ²⁸ Ne'uquiyari, visi peticühüavarüvatü quena'ayeitüa. Hicü xevitü niutaniuni taheima müpaü 'utaitü, Neri visi neticühüavarüvatü nepaneyeitüave, tavarita müpaü necatiniyuriemücü. ²⁹ Teüteri yumüiretü mana memüti'ucai memü'enana müpaü meniutiyuanecaitüni, Camü necutüRARÜcANI. Hipatüta mete'utiyuanecai, Xüari niuqui tuayame pitahüavixüri. ³⁰ Qesusiri müpaü tinivaruta'eiya, 'Iya nehesie mieme püca'utaniu, xehesie mieme püta putaniu. ³¹ Hicürixüa 'ena cuiepa memütama nivatahüavimücü 'isücame. Hicürixüa 'iya mütiva'aitüva cuiepa memütama tacua nanuyehüiyamücüri. ³² Ne xüca cuie heima ne'anucuhanieni, yunaimenecanivarahapamücü nehepa. ³³ Müpaü niutainecaitüni tihecüatatü que mütimierieniquecai. ³⁴ Teüteri 'ayumieme müpaü metenita'eiya, Tame 'inüari niuquiyaricü tecaniu'ena quename 'iya Cürisitu yuheyemecü yuhayeva. Que pehaine meuyevese Yuri Tevi manucuhanienicü pemaine. Que püpaicü 'icü Yuri Tevi mütitiva. ³⁵ Qesusiri 'ayumieme müpaü tinivarutahüave, Yareutevitü cuxi

xeicüa hecüariya xesata caniuyeicamücü. Mexi hecüariya xehexeiya xequeneu'uvani, yüriya capa xeha'ivacü. Que mü'ane yüvipa muyeica 'asipücatimate que mütimie. ³⁶ Mexi hecüariya xehexeiya, yuri xequetene'erieca hecüariyasie, hecüaripa miemete xemacü necü.

Müpaü tinicuxatacaitüni Qesusi. 'Arique hey-aca niyuti'avieta memücaheitaxeiyacü.

Huriyusixi yuri que memücate'eriecai

³⁷ Sepasü müya paümeme 'inüari mütiyurienecai vahüxie, yuri mecacateni'eriecaitüni hesiena.

³⁸ Müpaü catinaye'ani Quisariyaxi tixaxatame niuquieya müpaü mutayücü,

Ti'aitame quepai yuri pütita'eriri taniuqui.

Quepai püxeisitüarie Ti'aitame türücariyaya.

³⁹ 'Ayumieme mepüca'yüvavecai yuri memüteta'erienicü, tavari müpaü mutayücü Quisariyaxi,

⁴⁰ Nivaracüpiriya vahüxita,

Nivaruseiriya va'iyarisie,

Capa yuhüxicü meheunenierenicü,

Capa yu'iyarisie meteyücühüavenicü,

Capa ta'aurie me'axürienicü nemüvaranayexürienicü.

⁴¹ Müpaü niutayüni Quisariyaxi quepaucua mixei visi que mü'anecai, quepaucua hepaüsitana müticuxatacai.

⁴² Siepüresü hipatü teüteri va'uquiyarima yumüiretü yuri mecateniuta'erieni hesiena. Pareseusixi vacü mepüca'yühecüatacai capa tuquita me'anuyeveyarienicü. ⁴³ Vaüca nivanaquecaitüni teüteri 'aixüa memütevacühüavenicü, 'esiva

xeicüa vanaquecacu Cacaüyari püta 'aixüa mütivacühüavenicü.

Quesusi niuqueiya que müti varanutaxürieni teüteri

⁴⁴ Hicü Quesusi müpaü tiniuhiva, Que mü'ane nehesie yuri müti'erie, nehesie xeicüa yuri pücati'erie. Masi que mü'ane münesiheyenü'asie yuri tini'erieca. ⁴⁵ Que mü'ane münesixeiya, canixeiyani 'iya münesiheyenü'a. ⁴⁶ Ne nehecüariyatütü cuiepa necaninuani yunaitü yuri memüte'erie nehesie yüvipa memüca yuhayevacü. ⁴⁷ Xüca tevi 'icü 'u'enieni que nemüticuxata, xüca yacaticamieni, ne nepüca'ixaneta. Cuiepa memütama nevataxanetaque nepücanua, cuiepa memütama nevatavicueisitüanique püta necaninuani. ⁴⁸ Que mü'ane münesixani'eri, nenuiqui müca'utanaqui'eri, caneixeiyani que mü'ane mixaneta. Mücü nenuiqui que nemutayü, mücü canitaxanetamücü, tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare. ⁴⁹ Ne necümana 'asinepücaticuxata. Masi 'iya münesiheyenü'a ne'uquiyaritütü, canetiniuta'aitüani que nemutaineni que nemüticuxatani. ⁵⁰ Ne necatinimaica tita müti'aita 'iya, tucari mücaxüve mühücücü. Tita nemüticuxata ne, ne'uquiyari que münetiutahüavixü, müpaü necatinicuxatani.

13

Quesusi que müti varuhaxina teyü'üquitüvamete va-quetasie

¹ Mericüsü Pasicua 'ixüarari pücasutüarievecai cuxi. Quesusi catinimaicaitüni tucariya maye'a müyupatacü 'ena cuiepa müyemiecü

yu'uquiyarisüa. Yuhesüa miemete cuiepa memütama que mütivanaqui'eriecai, 'aye'arücamecü nivanaqui'eriecaitüni. ² Hicüsüari metenicua-caitüni. Cauyumarieri müpaü tini'iyaritüani Cura 'Isicariutitanaca Simuni nu'aya miyetuanicü Quesusi. ³ Mericüsü Quesusi müpaü tinimaicaitüni 'uquiyarieya nai mütiyetuiri mamayasie. Cacaüyarisüa meyetüacü timaitü, Cacaüyarisüa müyemiecü timaitü, ⁴ nanucuqueni mexa 'aurie macatei. Herie mieme yu'ixuriqui 'anutihünaca vasiüxame 'anuhurieca nayühüani. ⁵ Ha 'acatuaca pateyusie, nisütüani vahauxinatü teyü'üquitüvamete vaquetasie, vacavasiüxatü vasiüxamecü cümana mayühüacü.

⁶ Hicü Simuni Pecuru manucatei ninuani. Mücü tinitahüave, Ti'aitame, 'ecü penetihauxina nequetasie. ⁷ Quesusi müpaü tita'ei, Ne tita nemütiyuriene 'asipepücatimate hicü, 'ariquemücaque pecaneitimaimücü. ⁸ Pecuru rehüave, Hasuacuari pepücanesihauxinani nequetasie. Quesusi müpaü tita'ei, Xüca necamasihauxinani, 'ahesie pücatinaqueni nehepaü. ⁹ Simuni Pecuru müpaü titahüave, Ti'aitame, nequetasie xEICÜA pepücanesihauxinani, masi nemamasieta nemu'usieta cuerietü. ¹⁰ Quesusi müpaü ticühüave, Que mü'ane mecu'üvaxü pücaheiyehüva hauxinarica, yuquetasie xEICÜA. Masi naitü caneu'itiyaca. Xemerita xecani'itiyatücani, peru yunaitü pücatixaü. ¹¹ Mücüri canimaicaitüni quepai miyetuaniquecai. 'Ayumieme yunaitü xemüca'itiyatüca niutayüni.

¹² Vaquetasie varuhauxica, yu'ixuriqui herie

mieme 'anacatüca, mana 'ayerüca, hutarieca müpaü tinivarutahüave, Xetemate tita nemütiuyuri xehesie mieme. ¹³ Xeme Ti'üquitame Ti'aitame xepünete'uterüva. 'Aixüa xepaitüca nemühücücü. ¹⁴ Mericüte, ne Ti'üquitame Ti'aitame nehücütütü xüca xequetasie nexehauxini, caneyevaca xemeta yunaitü xemüyutihauxinani yuquetasie. ¹⁵ Xemünesi'üquenücü 'inüari necanixe'upitüani xemeta müpaü xemüteyuriecacü nemüxe'uyuripaü. ¹⁶ Niuqui caniseüeni que nemütixecühüave, que mü'ane vaüriyarica müti'uximaya pücahe'iva yucusiyari cui ve'emetütü, 'iya cave'emetücacu. Nü'ari pücahe'iva que mü'ane meiyenü'a cui ve'emetütü, 'iya cave'emetücacu. ¹⁷ Xüca 'ipaü xetemaica, xecaniyutemamaviecacuni xüca yaxetecahuni.

¹⁸ Yunaima xehepaüsita nepücatixata. Ne nepüxemate quehate nemüxe'anuyexei. Masi müpaü netiniuyurieni 'utüarica maye'anicü müpaü maine, 'Iya ne'icuai mücuacai yuquepusacü pünesi'uquesi. ¹⁹ Hicüri necatinixetaxatüamücü yacatiyüvecacu cuxi, yuri xemüteta'erienücü quename ne nehücü quepaucua müpaü mütiyüni. ²⁰ Niuqui caniseüeni que nemütixecühüave, que mü'ane mitanaqui'erie que mü'ane nemanunü'ani, mücü caneniutanaqui'erieni ne. Que mü'ane münesi'utanaqui'erie ne, 'iya münesihyenü'a caniutanaqui'erienita.

Quesusi que mütiutahecüataxü Cura que mütiyetuaniquecai

(Mateu 26:20-25; Maricuxi 14:7-21; Rucaxi 22:21-23)

21 Müpaü 'utayüca Quesusi niyumuinanecaitüni yu'iyarisie. Tiniutahecüata, müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xevitü xeme caneniyetuamücü. 22 Teyü'üquitüvamete meniuyuxexeyacaitüni me'iyarixietü 'asimecatemaitü quepai müraxatacai. 23 Xevitü tiyü'üquitüvame Quesusi 'aurie niucateitüni Quesusi minaqu'eriecai. 24 Simuni Pecuru 'ayumieme nitamaviya. Müpaü titahüave, Quepai pepüraxata quetineutahüavi. 25 Mücü Quesusi 'aurie 'ucaitü ta'aurie 'aveca müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quepai pühücü. 26 Quesusi müpaü tinita'eiya, 'Iya canihücütüni pa tarimeyari nemi'ütüani ne'itihaviyame xacüsie. Hicü pa 'utihaviyaca nenucu'üni, ni'ütüani Cura 'Isicariutitanaca Simuni nu'aya. 27 Pa 'anu'ücu, 'ana Cauyumarie caniviya мүcü. Quesusi müpaü tinitahüave, Que pemütiyurieni, xeiya quetineuyuri. 28 Müme mana mematecai ni xevitü 'asimepücatemaicai titayari mürehüavecai. 29 Cura vatumini maname mahanacaicü, hipatü müpaü metenicu'erivacaitüni Quesusi mütitahüavixücü, Tita temüteuyehüva 'ixüararipa quetinenanaimie, tumini müva'ütüaniquecai memümamave nusu metecu'erivacai. 30 Cura pa 'anu'üca caneyani. Niuyüvicaitüni.

Hecuamecü que mütiu'aita

31 Mericüsü quepaucua metüa, müpaü niutayüni Quesusi, Hicürixüa Yuri Tevi visi 'anetü nayeitüarieni, Cacaüyarita visi 'anetü rayeitüari hesiena tiviyatü. 32 Xüca Cacaüyari visi 'anetü 'ayeitüarieni hesiena tiviyatü, Cacaüyarita

yücümana visi 'aneme canayeitüamücü Yuri Tevi. Cuitüva visi 'aneme rayeitüani. ³³ Nenivema, yareutevitü xeicüa xehamatü necaniuyeicamücü. Xenenicuvautüvecuni. Que nemütivacühüavecai Huriyusixi, haque nemeyemie xepücayüvave xemeta'axüani ne'utaitü, yaxecüa netinixehahüaveni xeme hicü. ³⁴ Hecumeacu necatinixe'aitüaca, xequeneyunaqui'erieca. Ne que nemütixenaqui'eriecaipaü, xequeneyunaqui'erieca yunaitü. ³⁵ 'Icücü yunaitü mecatenimaicacuni nehesüa miemete teyü'üquitüvamete xemühüme, xüca xeyunaqui'erieca yuhesie.

Quesusi que mütiutahecüataxü Pecuru que mütitanenaniquecai

(Mateu 26:31-35; Maricuxi 14:27-31; Rucaxi 22:31-34)

³⁶ Simuni Pecuru müpaü tinitahüave, Ti'aitame, haque pepeyemie. Quesusi müpaü tita'ei, Haque nemeyemie pepücayüve pemünesi'anuveiya hicü. 'Arique pepünesi'anuveiya. ³⁷ Pecuru müpaü titahüave, Ti'aitame, titayari necatüyüve nemümasi'anuveiya hicü. Netucari nepüyetuani 'ahesie mieme. ³⁸ Quesusi müpaü tita'ei, 'Atucari nehesie mieme petiyetuanitütü. Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, vacana catahivavecacu, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani, quename pecanesimate pe'utaitü.

14

Quesusi huye ta'uquiyarisüa meutiylene mühücü

¹ Yu'iyarisie xüca xecayumuinani. Cacaüyarisie yuri xecateni'erieca, nehesietari yuri

xequetene'erieca. ² Ne'uquiyari quiecariena vaüca canexuaveni qui. Xüca müpaü ca'anenique, müpaü nepücatixecühüaveniqueyu. Nepüyemie xehesie mieme 'aixüa nemeiyurienicü mana. ³ Xüca neheyani, xüca xehesie mieme 'aixüa neheyurieni mana, tavari necaninuamücü, nehesüa nenixe'anuvitümücü, haque nemeyeica xemeta mana xeme'uvanicü. ⁴ Haque nemeyemie xecatenimaica, huye xetemateta. ⁵ Tumaxi müpaü tinitahüave, Ti'aitame, tame 'asitepücatemate haque pemeyemie. Que tete'imani huye. ⁶ Qesusi müpaü ticühüave, Ne necanihücütüni huye, tita yuricü müraine netihücü, tucari netihücü. Xevitü ne'uquiyarisüa püca'aye'ave yuxaüta, necümana xEICÜa paye'ave. ⁷ Xüca xenesihetimanique, ne'uquiyarita xepümaicaqueyu. Hicürixüa xecaneitimani xecanixeiya. ⁸ Piripe müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quetaneuxeisitüa 'a'uquiyari. Mücücü tepünaqui'aca. ⁹ Qesusi müpaü titahüavixü, Müixa xehamatü ne'uyeicacacu pecaneretimaive cuxi, Piripe 'acu. Que mü'ane munesixeiya, ne'uquiyarita canixeiyani. Quepaütütü peputaine, 'a'uquiyari quetaneuxeisitüa pemaine. ¹⁰ Yuri pecati'eri quename ne ne'uquiyarisie netiviya, ne'uquiyarita nehesie tiviyä. Que nemütixecuxaxatüva, necümana nepücatixaxata. Ne'uquiyari nehesie tiviyatü müyuhayeva, mücü yacatiniyurieneni. ¹¹ Yuri xequetene'erierieca ne'uquiyarisie nemütiviyacü, ne'uquiyarita nehesie mütiviyacü. Me xüca müpaü yuri xecate'erieca, yanemütiyuriencü püta yuri

xequetene'erieca. ¹² Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane nehesie yuri müti'eri yacatiniyurienemücü que nemütiyuriene ne. Canena'ivamücü yatiyurienetü, ne ne'uquiyarisüa nemüyemiecü. ¹³ Sepanetü que mütitita xemünetetavavirieni nehesüa xemiemetütü, ne müpaü necatiniyurienemücü, ne'uquiyari visi 'anetü mayeitüarienicü yunivesie tiviyatü. ¹⁴ Xücarı tixaütü xenete'utavavirieni nehesüa xemiemetütü, ne müpaü necatiniyurienemücü.

'Iyari Mütiyupata que mütivareyenü'airieniquecai, que mainecai

¹⁵ Xüca xenesinaqui'erieca, yaxequetenecahuni que nemüti'aita. ¹⁶ Neta nepitavavirieni ne'uquiyari. Mücü xeime canixepitüacamücü Titutuicametüme xehamatü muyeicanicü yuheyemecü. ¹⁷ 'Iyari yuri maine necanixatani. Cuiepa memütama mepücayüvave memitanaqui'erienı memüca'ixeyavavecü memüca'imatecü. Xemeri xecanimaicatütü. Xeteütatü niyuhayevani, xehesie catiniviyani. ¹⁸ Ne nepücaxecu'eirieni nepücaxenutuita. Xehesüa necani'axemücü. ¹⁹ Yareutevitü cuxi, cuiepa memütama mepücanesixeiya. Xeme püta xepünesixeiya. Nemayeyuricü, xemerita xecanayeyuyuricacuni. ²⁰ 'Iya tucari 'aye'ayu, müpaü xecatenimaicacuni ne ne'uquiyarisie nemütiviyacü, xeme nehesie xemüteviyacü, neta xehesie nemütiviyacü. ²¹ Que mü'ane mimate tita nemüti'aita, yamüticamie, mücü canihücütüni que mü'ane munesinaqui'erie. Que mü'ane munesinaqui'erie, ne'uquiyarita caninaqui'eriecamücü 'iya. Neta

netinaqui'erieca, nemasiücüme nepaneyeitüani hesiena.

²² Xevitü Cura müca'isicariutitanacatücai müpaü tinitahüave, Ti'aitame que 'uyü pema'siücütü pema'ayeitüani tame tahesie pemainecü, cuiapa memütama vahüxie pücatixaü. ²³ Quesusi müpaü tita'ei, Xüca tevi nesinaqui'erieca, nenuquisie yacatinicamiemücü. Ne'uquiyari caninaqui'eriecamücü 'iya. Hesüana tecani'axecuni, hesüana tenitaquicuni. Que mü'ane mücanesinaqui'eri, nenuquisie yapücaticamie. ²⁴ 'Icü niuqui xemü'enie, nehesüa pücamieme. Ne'uquiyari münesihyenü'asüa canimiemetüni püta.

²⁵ 'Icü netinixe'utaxatüani xehesüa ne'uyeicatü. ²⁶ Titutuicame, 'iya 'Iyari Mütiyupata ne'uquiyari meiyenü'ani nehesüa miemetüme, mücü catinixeta'üquitüamücü naime. Catinixeta'eritüamücü nai que nemütixecuxaxatüvacai ne.

²⁷ Müpaü nepütixe'uhayevi, yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü. Nehepaü yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü nepüxepitüa. Cuiapa memütama que memütayupitüva nepücatixepitüa. Xe'iyari xüca cayumuinaneni, xüca camamaca. ²⁸ Xeneniu'enieni, nemüyemie, xehesüa nemayeneni que nemütixe'utahüavixü. Xüca xenesinaqui'eriecaque, xecaniyutemamaviecaqueyu ne'uquiyarisüa nemüyemiecü. Ne'uquiyari yemecü canive'emetüni, ne hepaüna nepücave'eme. ²⁹ Hicü yanepütixe'utahüavixü yacatiyüvecacu cuxi, yuri xemüteta'erienicü quepaucua müpaü mütiyüni.

30 Hicü xehamatü vaüca nepücatixataniri. Que mü'ane mütiva'aitüva cuiepa memütama 'ucanamieni. Tixaü pücarexeiya nehesie timieme. 31 Masi cuiepa memütama memütehetimanicü ne'uquiyari nemünaqui'erie, ne'uquiyari que münetiü'aitüa, müpaü netiniyurieneni. Xequenanucu'uti, cümü tepüyehuri.

15

Quesusi tita yuricü mütinanayari mühücü

1 Ne nana necanihücütüni, tita yuricü mütinanayari. Ne'uquiyari catini'üviyametüni.

2 Yunaitü nana mamateya nehesie memüteviya xüca meca'utixuxuavereni, 'iya nivananuyexürimücü. Yunaitü memütixuxuavere, 'iya nivati'itimücü masi vaücava mütixuaverenicü. 3 Hicürixüa xecaniu'itiyani xeme neniüquicü nemütixecuxaxatüvacaicü.

4 Nehesie xeteviyatü xequeneyuhayevani, neta xehesie netiviyatü netinehayeva. Mamateya püca'yüve yücümana mütixuavere xüca nanayarisie tiviyatü cayuhayeva. Yaxeicüa xemerita xepüca'yüve xemütixuavere xüca nehesie xeteviyatü xecayuhayeva.

5 Ne nanayari necanihücütüni, xeme mamateya xetehüme. Que mü'ane nehesie tiviyatü müyuhayeva, neta hesiena netiviyacacu, mücü vaüca canitixuaverimücü. Nehesie xecateviyatü 'asixepücate'yüvave xeme. 6 Xüca tevi nehesie tiviyatü cayuhayeva, nana mamayaripaü cananuyehüiyamücü, nitavamücü. 'Icuxeüriyame taipa neuxüriyamücü, nititaiyariemücü.

7 Xüca nehesie xeteviyatü xeyuhayeva, xücaritita nemüticuxata xehesie tiviyatü yuhayeva, tita mütixenaque xequenecuvava, müpaü catiniyümücü xehesie mieme. 8 Ne'uquiyari visi 'anetü canayeitüarivani quepaucua vaüca xemutixuxuavere, quepaucua nehesüa miemete teyü'üquitüvamete xemacüca. 9 Ne'uquiyari münatinaqui'eriecaipaü, müpaüta necatinixenaqui'eriecaitüni. Xequeneyuhayeva nehesie xeteviyatü, ne nexenaqui'eriecacu. 10 Xüca yaxetecahuni que nemüti'aita, xeniyuhayevacuni nehesie xeteviyatü, nexenaqui'eriecacu ne, ne'uquiyari 'aisicayasie yanemüticamiapaü, iyasie netiviyatü nemünehayevapaü nesinaqui'eriecacu 'iya.

11 'Ipaü netinixecuxaxatüvacaitüni netemavierica xehesie müyuhayevanicü, xetemavierica maye'atüarienicü. 12 'Ipaü necatini'aitani, xequeneyunaqui'erieca que nemütixenaqui'eriecai ne. 13 Que tevi yamücatiyucanaqui'eriepaü, vaüca masi pütüyucanaqui'erie yutucari yetuatü müme müvanaqui'erie vahesie mieme. 14 Xeme xecaninenaquierimatüni xüca yaxetecahuni que nemütixe'aitüa. 15 Te'uximayatameteri nepücatixe'uterüva. Ti'uximayatame 'asipücatimate que mütiyuriene cusiyarieya. Ne masi nenaqui'erima nepütixe'uterüva, naime nemütieu'eni ne'uquiyarisüa nepütixe'uta'üquitüa. 16 Xeme xepücanesi'anayexei. Ne püta nenixe'anayexeiya. Nepüxe'uhüritüa xemüyehücü, xemutixuxuaverenicü, xehesüa mieme 'icuxi müyuhayevanicü, sepanetü que mütitita xemitavavirieni ne'uquiyari nehesüa

xemiemetetütü müxepitüanicü. ¹⁷ 'Ipaü
necatinixe'aitüaca, xequeneyunaqui'erieca.

Cuiepa memütama que memütexe'uxive'erieca

¹⁸ Xüca cuiepa memütama mexe'uxive'erieca,
yaxequetenemaica, memünesita'uxi ne meri.

¹⁹ Xüca cuiepa xemiemetetünique xeme,
cuiepa memütama mecanixenaqui'eriecaqueyu
yuteüterima. Xemeri cuiepa xepücamiemete,
ne masi nenixe'anayexeiya cuiepa memütama
vasata. 'Ayumieme cuiepa memütama
mcanixe'uxive'erieca.

²⁰ Neniuqui
xequena'erivani que nemütixe'utahüavixü, Que
mü'ane müti'uximayatame pücahe'iva yucusiyari
cui ve'emetütü 'iya cave'emetücacu. Que
memünete'uveveyacai ne, xemeta mecanixe-
taveveyacuni. Neniuquisie yamepücatecahucai,
yaxeicüa xeniuquisieta yamepücatecacüne.

²¹ Masi 'ipaü naime mecanixeyuriecuni
nehesüa xemümiemetecü, memüca'imatecü 'iya
münesihyenü'a.

²² Xüca necanuanique, xüca necavarutax-
atüanique, tita 'axa müti'ane mepücatehexeiyaqueyu.
Hicüri tixaü mepücatehexeiya memiti'avietacü tita
'axa memüteyurie.

²³ Que mü'ane ne'uquiyari
mü'uxive'erie, netari caneni'uxive'erieca.

²⁴ Vasata xüca yanecatiuyurienique xevitü
yamücatiyuriepepäü, müme tita 'axa müti'ane
mepücatehexeiyaqueyu. Hicüri mecaniuneniere,
mecatani'uxive'erieca neri ne'uquiyarita. ²⁵ Masi
niuqui canaye'atüarieni 'inüari niuquiyarisie
müpäü müre'uxa, Sepa 'asinemücatiyuri,
mcaneni'uxive'eriecaitüni.

26 Quepaucua munuani 'iya Titutuicame nemüxehanü'airieni ne'uquiyarisüa mieme, 'Iyari yuri maine ne'uquiyarisüa mayeneica quepaucua munuani, 'iya nehepaüsita catinitahecüatamücü.
27 Xemetari xecatenitahecüatacuni nehamatü xemu'uvacü matüaripaitü.

16

1 'Ipaü nepütixecuxaxatüvacai xemücatiquetamürecü. Müme mepücaxepitüani tuquita. 2 Masicutaxi tucari canaye'amücü quepaucua yunaitü memüxecuini Cacaüyari me'ayexeiyame memüyu'erieca. 3 Müpaü mecateniyuriecuni memüca'imatecü ne'uquiyari, memücanesimatecü neta. 4 Masi 'ipaü netinixecuxaxatüvacaitüni, xeme'erivanicü nenuqui quepaucua maye'ani tucariyari, müpaü nemütixe'utahüavixü xeteha'erivatü.

'Iyari Mütiyupata que mütiyurieneni

Matüaripai 'ipaü nepücatixe'utahüavixü xehamatü nemuyeicacaicü. 5 Hicü necaniyemieni 'iya munesiheyenü'asüa. Xevitü xeme pücanesita'ivaviyave, haque pepeyemie 'utaitü. 6 Müpaü nemütixecuxaxatüvacaicü xe'iyari canihüpüneni hivericacü. 7 Ne nepütixecuxaxatüva tita yuri müraine, masi 'aixüa caniyümücü xehesie mieme nemüyemiecü. Me xüca necaheyani, Titutuicame pücanuani xehesüa. Masisü xüca neheyani, necanixehanü'airiemücü. 8 'Iya nuame nivatatiemücü cuiepa memütama tita 'axa memüteyurie hepaüsita, tita mütiheiserie hepaüsita, titacü müranutahüiyani hepaüsita. 9 Tita 'axa memüteyurie hepaüsita püvatatieni

yuri memücate'eriecü nehesie. ¹⁰ Tita mütheiserie hepaüsita tivatatieni ne'uquiyarisüa nemüyemiecü, tavari xecanesixeyacacu. ¹¹ Titacü müranutahüiyani hepaüsita tivatatieni, cuiepa memütama tiva'aitüvame que müranutahüiya.

¹² Vaüca cuxi necaneixeyani nemütixetaxatüanicü. Xeme xeicüa xepücaüvave cuxi xemi'enieni hicü. ¹³ Quepaucua 'iya munuani 'Iyari yuri maine, 'iya nixehecüatüamücü xemeitimanicü naitü yuri maine. Yücümana pücaticuxatani. Tita müti'enie catinitaxatamücü. Tita 'umüramie tinixetaxatüamücü. ¹⁴ 'Iya visi ne'aneme canenayeitüamücü. Tita nehesüa mütimieme catinanupimücü catinixetaxatüamücü. ¹⁵ Quepaü mürexeiya ne'uquiyari, naitü catininepinitüni. 'Ayumieme neputayü, tita nehesüa mütimieme catinanupimücü tinixetaxatüamücü.

Xeyutihiverieme masi que xemüteyutemamavieca, que mainecai

¹⁶ Yareutevitüri xepücanesixeyia. Tavari yareutevitüta xecanenixeyacuni.

¹⁷ 'Ayumieme teyü'üquitüvamete hipatü müpaü meteniyücühüavecaitüni, Titari taticühüave, yareutevitü xepücanesixeyia, tavari yareutevitü xepünesixeyia 'utaitü, müpaüta 'utaitü, ne'uquiyarisüa nemüyemie. ¹⁸ 'Ayumieme mete'utiyuanecai, tita 'icü tixata yareutevitü maine. 'Asitepücatemate quetütü mutaine. ¹⁹ Qesusi müpaü tinetimani memi'ivaviyacucaicü. Müpaü tinivarutahüave, 'Icücü niuqui xetexüatüa,

müya nemutayücü, yareutevitü xepücanesixeiya, tavori yareutevitü xepünesixeiya nemainecaicü. ²⁰ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xecaniutisuanacuni xeniyuhiverieacacuni. Cuiepa memütama püta meniyutemamavieacacuni. Xeme xecaniyuhiverieacacuni, peru xeyutihiverieme masi xeyutemamavietü xecanacünicuni. ²¹ 'Uca tiniverümetü niyuhiveriecamücü tucariya maye'acü. Nu'esi 'utinui vacu 'uximatüarica pücaha'eriva müyutemaviecü tevi mutinuivaxücü cuiepa. ²² 'Ayumieme xemeta hiverica xecanexeiyani hicü. Tavori necanixexeyiamücü. 'Ana xe'iyari niyutemamaviecamücü. Xevitü pücaxenavairieni xetemavierica.

²³ 'Iya tucarisie tixaü xepücanetecu'ivaviyani. Ni-uqui caniseüyeni que nemütixecühüave, sepa que mütitita xemüte'itavavirieni ne'uquiyari nehesüa xemiemetetütü, yacatinixepitüamücü. ²⁴ Hicüque tixaütü xepücate'itavavirievave nehesüa xemiemetetütü. Xequeneutavaviriri, xenitanaqui'eriecuni xetemavierica maye'anicü.

Ne necane'iva tita cuiepa mütimieme, que mainecai

²⁵ 'Icü ha'aviecamecü necatinixetaxatüacaitüni. Tucari canaye'amücü quepaucua nemücatixetaxatüani ha'aviecamecü, masi heiseriemecü necatinixetaxatüamücü ne'uquiyari hepaüsita. ²⁶ 'Iya tucarisie xecanitavaviriecuni nehesüa xemiemetetütü. Ne 'asinepücatixecühüave quename xehesie mieme ne'itavavirieni ne'uquiyari. ²⁷ 'Iyasü ne'uquiyaritütü canixenaqui'erieca, xeme xemünesinaqui'eriecaicü, yuri xemüte'uta'ericü quename Cacaüyarisüa

neheyetüa. ²⁸ Ne ne'uquiyarisüa nemiemetütü necaneyeyani, cuiepa necaninuani. Tavari nepüyemie cuiepa, ne'uquiyarisüa necaniyemieni. ²⁹ Teyü'üquitüvamete müpaü meniutiyuani, Camü hicürixüa heiseriemecü pecatinicuxatani, ha'aviecamecü pecaticuxatatü. ³⁰ Hicü müpaü tepütemate nai pemütimate, tixaü pücareuyevese xevitü mümasicu'ivaviyanicü. 'Ayumieme müpaü yuri tecateni'erieca Cacaüyarisüa pemeyetüacü. ³¹ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Yuri xete'erie hicü 'acu. ³² Camü tucari canaye'amücü, canaye'aniri masi, quepaucua xemütaxüriyaxüani yuxexuitü yuquie. Xepünesicu'eirieni nexaütamecü. Masi nexaütamecü nepüca'uyeica, ne'uquiyari nehamatü puyeica. ³³ 'Ipaü necatinixecuxaxatüvacaitüni yu'iyarisie xemüca'uximatüaricacü nehiesie xeteviyatü. Cuiepa 'uximatüarica xecanexeiyacacuni. Yu'iyari xequeneucayesa masi, ne necane'iva tita cuiepa mütimieme.

17

Qesusi que mütiyutanenevi teyü'üquitüvamete vah-esie mieme

¹ Mericüsü müpaü tinicuxatacaitüni Qesusi. Yuheima heutinierca müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, tucariri paye'a. Visi 'ane quenayeitüa 'anive, 'iyata 'anive visi pe'aneme mümasi'ayeitüanicü ² heiserie pemipitüapaü yunaime teüteri vahepaüsita, 'iya tucari mücaxüve müvapitüacacü yunaime pemiyetuirie 'ecü. ³ 'Icü tucari mücaxüve canihücütüni, memümasimaicacü 'ecü pe'axevitü yuri

pemücacaüyari, memünesimaicacü neta Qesusi Cürisitu pemünesiheyenü'a.

⁴ Ne cuiepa visi pe'aneme nemanayeitüani. Que pemünetiuhürütüa yanemütiyurienenicü, netinaye'atüaniri. ⁵ Hicüri ne'uquiyari, 'ahesüa visi ne'aneme quenenayeitüa, visi nemü'anecaipaü cuie caxuavecacu cuxi.

⁶ Ne nepümasitahecüataxü 'ecü que pemü'ane mücü teüteri vahüxie, cuiepa memütama vasata miemete pemünesiyetuiiri vahüxie. Mepü'ateüterimatücai, pepünesiyetuiiri müme. 'Aniuquisie yamecatenichahuni. ⁷ Hicürixüa müpaü mecatenetimani quename 'ahesüa nemieme, nai pemünetiyetuiiri. ⁸ Niuqui pemünesi'upitüa nenivarupitüani müme. Mümerita mecanitanaqui'erieni. Müpaü mecatenetimani, yuricü 'ahesüa nemeyetüacü. Yuri mecateni-uta'erieni quename penesiheyenü'a.

⁹ Vahesie mieme nepümasitavaviri. Cuiepa memütama vahesie mieme nepücamasivaviri, müme pemünesiyetuiiri vahesie mieme püta nepümasivaviri, 'ateüterima memühümecü. ¹⁰ Naitü nepini 'apini catinihücütüni, 'apini nepini tihücüta. Vahesie netiviyatü visi ne'aretü necanayeitüarivani.

¹¹ 'Ari cuiepa nepüca'uyeica. 'Ime masi cuiepa mecaniu'uvani, ne 'ahesüa neniymieni. Ne'uquiyari pemüpasie, queniva'üviyani müme pemünesiyetuiiri 'ahesüa memümiemetecü, memüyutaxevirecü que temütetaxevi tame. ¹² Mexi vahamatü ne'uyeicacai necaniva'üviyacaitüni müme pemünesiyetuiiri 'ahesüa memümiemetetücaicü.

Nenivacueriecaitüni. Xevitü müme püca'uta'unari, 'iya xeicüa 'unaricacü mü'ayumiemetücai niuta'unarieni 'utüarica maye'anicü.

¹³ Hicü 'ahesüa neniymieni. 'Ipaü netinicuxatani cuiepa, yuhesie netemavierica memexeiyanicü 'aye'arücame. ¹⁴ Ne 'aniuqui necanivarupitüani. Cuiepa memütama mecanivaruti'uxive'erietücüne cuiepa memücamiemetecü, ne cuiepa nemücamiemepaü. ¹⁵ Nepücamasivaviri pemüvaranuvitünicü cuiepa memüca'u'uvanicü. Masi nepümasivaviri pemüva'üviyanicü tita 'axa müti'ane hepaüsita. ¹⁶ Cuiepa mepücamiemete ne cuiepa nemücamiemepaü. ¹⁷ Tita yuri mürainecü quenivapatani 'ahesie mieme. 'Aniuqui canihücütüni tita yuri müraine. ¹⁸ Cuiepa pemünesiheyenü'apaü, neta nepüvareutanü'axüa cuiepa. ¹⁹ Vahesie mieme nepasietü nepüyüane, mümerita 'ahesie mieme memüpasienicü tita yuri mürainesie meteviyatü.

²⁰ 'Ime xeicüa vahesie mieme nepücamasivaviri. Masi müme nehiesie yuri memüteta'erieni vani-uquicü, müme vahesie mieme nepümasivavirieta ²¹ yunaitü memüyuxevinicü, ne'uquiyari 'acu, 'ecü nehiesie pemütiviyapaü, neta 'ahesie nemütiviyapaü, mümerita tahesie memüteviyanicü, cuiepa memütama yuri memüteta'erienicü quename 'ecü penesiheyenü'a. ²² Visi ne'aneme pemünesi'ayeitüapaü, neta müpaü me'aneneme nenivarayeitüani memüyuxevinicü tame temütaxevipaü, ²³ ne vahesie netiviyacacu, 'ecüta nehiesie petiviyacacu, me'aye'atü

memüyutaxevirecü, cuiepa memütama
 memütemaicacü quename penesiheyenü'a,
 quename müpaü petivarutanaqui'eri
 pemünetiunaqui'eripaü ne.

²⁴ Ne'uquiyari, tita pemünetiyetuiiri, müpaü
 pünetinaque, haque nemeyeicani, mümeta
 nehamatü meme'uvanicü, memünesixeyacü
 visi ne'aneme que pemünerayeitüa. Tamüsü 'ecü
 pecaneninaqui'eriecaitüni cuie cuxi canevecacu.

²⁵ Ne'uquiyari yapemütiyuriene que mütiheiserie,
 cuiepa memütama mepücamasihetimaivave.
 Ne püta nepümasihetima. 'Ime müpaü
 mecatenetimani quename penesiheyenü'a. ²⁶ Ne
 necanivarutahecüatüani memümasimaicacü 'ecü
 que pemü'ane. Yaxeicüa netinivatahecüatüamücü,
 pemü'ahayevacü 'ecü pevanaqui'erietü que
 pemünetinaqui'eriecai ne, neta vahesie
 nemütiviyanicü.

18

Que memüte'ivi Qesusi

*(Mateu 26:47-56; Maricuxi 14:43-50; Rucaxi
 22:47-53)*

¹ Müpaü 'utayüca caneyani Qesusi
 teyü'üquitüvamete vahamatü. 'Aquisie
 Cariuxa Muye'u mütiuyetevasio menanucüne
 haraveri muyemacaisiepai. Mana neutahani
 teyü'üquitüvamete vahamatü. ² Hicü Cura
 miyetuaniquecai mana canemariecaitüni,
 müixa Qesusi teyü'üquitüvamete vahamatü
 memüyuyexexeürivacaicü muva. ³ Cura
 cuyaxi varavitütü, tupirisixi mara'acate
 memühüritüariecai vahesüa miemete

Pareseusixi vahesüa miemete varavitütü, mana caninuani cüxemete haurite cusirate mete'u'ütü. ⁴ Qesusiri nai timaitü 'amüramiecai hepana, nivayeyani. Müpaü tinivarutahüave, Quepai xepütehacuvautüve. ⁵ Müme müpaü metenita'eiya, Qesusi Nasaretitanaca. 'Iya müpaü tivarutahüave, Nesü nepühücü. Cura miyetuaniquecai mana niutivecaitüni vahamatü. ⁶ Hicü ne nepühücü tivarutahüavecu yucuta meniyeçüne, mecanatixürieni cuiepa. ⁷ 'Ayumieme tavarı müpaü tinivaruta'ivaviya, Quepai xepütehacuvautüve. Müme müpaü mete'utiyuane, Qesusi Nasaretitanaca. ⁸ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Yanepütixehahüave, ne nepühücü. Xücarı xenesicuvautüveni ne, xequenivaruhayeva 'ime memüyehücü, ⁹ maye'anicü niuquieya que mainecai, Müme pemünesiyetüiri nepücavareuyexürıexüa xeime. ¹⁰ Hicü Simuni Pecuru cusira 'acavietü nivatihana. Mara'acame mühürıtüarıecai tı'uxımayatameya niuvanı. Serıetana mieme nacaya neucuvıteni. Tı'uxımayatame Marucu catınıtevacıtüni. ¹¹ Hicü Qesusi müpaü tınıtahüave Pecuru, 'Acusıra queneucaquesa painatana. Ne necarenu'ıeni 'ıya tecüxıta mieme ne'uquıyarı münesı'ıtüanı yanemüranayeyanıcü.

Mara'acame mühürıtüarıecasıüa que mütıu'atüarıe Qesusı

(Mateu 26:57-58; Marıcxı 14:53-54; Rucaxı 22:54)

¹² Hicü cuyaxırı, cuyaxı tıva'ıtüvamerı, Hurıyusıxı vatupırısıxırı mecanıvıya Qesusı. Menıhüanı. ¹³ 'Anasıüa merı mecanı'atüanı.

'Iya Caipasi munieya nihücütücaitüni. Caipasi mara'acate vahepaüsita canihüritüariECAitüni mücü viyarisie. ¹⁴ Caipasi tihücütücai que mü'ane müvaruti'imaiyaxü Huriyusixi masi 'aixüa müyünicü xevitü tevi mümünicü teüteri vahesie mieme, 'utaitü.

Pecuru que mütiyucu'imavacai, quename Qesusi camaicai 'utaitü

(Mateu 26:69-70; Maricuxi 14:66-68; Rucaxi 22:55-57)

¹⁵ Mericüsü Simuni Pecuru niveiyacaitüni Qesusi, xevitüta tiyü'üquitüvame tiveiyacai. Mara'acame mühüritüariEcai nimaicaitüni 'iya tiyü'üquitüvame. Qesusimatü neutahani mara'acame mühüritüariEcai curarutanapai. ¹⁶ Pecurusü mana niutivecaitüni tacua quitenie 'aurie. Hicü mücü tiyü'üquitüvame mara'acame mühüritüariEcai mimaicai mana neyani. Nitahüave quitenie tihüveme, curarutapai Pecuru ni'atüani. ¹⁷ 'Üimari quitenie mütihüvemetücai müpaü tinitahüave Pecuru, 'Ecüta 'icü tevi teyü'üquitüvametemama vahesüa mieme pecatihücü. 'Iya tiutayü, Ne pücatixaü. ¹⁸ Hicü te'uximayatamete tupirisixi vahamatü mana meniuti'ucaitüni mecüxetü me'atinaica, mühaütücaicü. Pecuruta vahamatü niutivecaitüni cüxetü.

Anasi que mütitavaviyaxü Qesusi

(Mateu 26:59-66; Maricuxi 14:55-64; Rucaxi 22:66-71)

¹⁹ Mericüsü mara'acame mühüritüariEcai canita'ivaviya Qesusi teyü'üquitüvametemama vahepaüsita, tita müti'üquitacai hepaüsita.

²⁰ Quesusi müpaü tinita'eiya, Ne teüteri vahüxie netinicuxatacaitüni cuiepa. Ne neheyemecü netini'üquitacaitüni tuquiteta, tuqui 'amüpatata, haque yunaitü Huriyusixi memüyutixexeüriva. Ne tixaütü nepücaticuxatacai 'avie. ²¹ Titayari peneticu'ivaviya ne. Quenivaruta'ivaviya müme memünesi'eniecai püta, siparasü que nemütivacuxaxatüvacai. Camü 'ime mecatenimaica que nemutayü. ²² Müpaü 'utayücu, xevitü tupiri mana mutivecai canivani Quesusi müpaü 'utaitü, Quepaü petita'eiya mara'acame mühüritüarie. ²³ Quesusi müpaü tita'ei, Xücasü 'axa ne'utaineni, quetineutahecüata tita 'axa müti'anecü. Me xüca 'aixüa ne'utaineni, titayari penetiüva. ²⁴ Hicü 'Anasi neinü'ani hüiyacame Caipasisüa mara'acame mühüritüariecaisüa.

Pecuru tavari que mütiyucu'imavacai, quename Quesusi camaicai 'utaitü

(Mateu 26:71-75; Maricuxi 14:69-72; Rucaxi 22:58-62)

²⁵ Mericüsü Simuni Pecuru mana niutivecaitüni cüxetü. Hicü müpaü mete'itahüave, 'Iya teyü'üquitüvemetemama vahesüa mieme pecatihücü. Mücü niyuta'imani, müpaü niutayüni, Ne pücatixaü. ²⁶ Mara'acame mühüritüariecai te'uximayatametemama xevitü, 'iya Pecuru minacavite canimariyatücaitüni. Mücü müpaü rehüave, Quete ne necamarexei vana haraverita hamatüana pe'uyeicame. ²⁷ Tavari niyuta'imani Pecuru. Yapaucua niutahiva vacana.

Piratusüa que mütiu'atüarie Quesusi
(Mateu 27:1-2, 11-14; Maricuxi 15:1-5; Rucaxi 23:1-5)

²⁸ Hicü Caipasisüa meheycüneca mecani'atüani Quesusi 'isücame quie. Niyuimuanatücaitüni. Mümeri mepücaheutahaxüa 'isücame quita capa meca'itiatü me'acüncü, masi Pasicua 'icuaiyari memütecuanicü. ²⁹ 'Ayumieme Piratu tacua nivayeyani vahüxie. Müpaü niutayüni, Titacü xete'ixaneta 'icü tevi. ³⁰ Müme müpaü metenita'eiya, Xüca 'icü 'axa catiyurienenique, tepücamasiyetuirieniqueyu. ³¹ Hicü Piratu müpaü tivarutahüave, Xequenanuvitüqui. Xequeneuta'inüata xe'inüari niuquiyari que maine. Huriyusixi müpaü mete'itahüave, Tame heiserie tepücahexeiya temimienicü tevi. ³² Mücücü naye'ani Quesusi niuquieya mutainecai que mütimüniquecai ticuxatatü. ³³ Hicü tavari Piratu neutahani 'isücame quita. Nitahüave Quesusi, müpaü tintahüave, 'Ecü Huriyusixi petiva'aitüvame. ³⁴ Quesusi müpaü tita'ei, 'Acümana müpaü petiutaine, hipatü nusu memate'utahüavixü nehepaüsita. ³⁵ Piratu tita'ei, Ne netihuriyu. 'Ateüterima, mara'acate memühüritüarie mepümasiyetua nehesüa. Que petiuyuri. ³⁶ Quesusi müpaü tita'ei, 'Ena cuiempa pücamieme que nemüti'aita. Xüca 'ena cuiempa miemetünique que nemüti'aita, netupirisixima mecaniyucuitüveniqueyu nemücayetuiyanicü Huriyusixi vahesüa. Masi hicü que nemüti'aita 'uva pücamieme. ³⁷ Piratu müpaü titahüave, Que peti'aitametüni 'ecü. Quesusi müpaü tita'ei, 'Ecü pecaniutaineni ne ti'aitame nemühücü. 'Ayumieme necaniutinuiva, 'ayumieme cuiempa necaninuani, nemütitahecüatanicü tita yuri

müraine hepaüsita. Yunaitü yuri mürainesie
miemete mecaneni'enieca ne'utaniucame.
³⁸ Piratu müpaü tinitahüave, Que titita yuri maine.

*'Isücame que mütiuta'aitaxü, Qesusi mümierienicü
(Mateu 27:15-31; Maricuxi 15:6-20; Rucaxi
23:13-25)*

Hicü müpaü 'utayüca tavari nivayeyani
Huriyusixi vahüxie. Müpaü tinivarutahüave,
Ne tixaü nepücatiucaxei nemütiuhüpanicü
hesiena. ³⁹ 'Ipaü cani'aneni xeyeyari, xeime
nemüxexünirienicü Pasicua 'ixüararipa. Mericüte,
xecateyuvaüriya nemüxexünirieni Huriyusixi
tixe'aitüvame. ⁴⁰ Hicü müpaü meniutihiva tavari,
Mücü pücatixaü, Vaxavaxi püta me'utiyuatü. 'Iya
Vaxavaxi catininavayametücaitüni.

19

¹ Hicü Piratu neivitüni Qesusi, tiniuta'aita
mücuveyaxüanicü. ² Cuyaxita xuya mumayari
me'utasaca mu'uyasie menenutimanirieni. Herie
mieme 'ixuriqui mütaüraüyecü menenacuvirieni.
³ Hüxiena meni'axecaitüni müpaü me'utiyuatü,
'Aixüa 'acu Huriyusixi tiva'aitüvame. Menicu-
vaxüanita.

⁴ Hicü tavari tacua nivayeyani Piratu.
Müpaü tinivarutahüave, Camü 'uva tacuapai
nepüxe'atüirieni xemütemaicaicacü tixaü
nemücatiucaxeicü hesiena nemütiuhüpanicü.
⁵ Hicü Qesusi nivayeyani xuya mumayari
'anamatü, herie mieme 'ixuriqui mütaüraüye
'anacuvietü. Müpaü tivarahüave, Camü
tevi. ⁶ Hicüri mara'acate memühüritüaricai
tupirisixita quepaucua memixei meniutihiva

müpaü me'utiyuatü, Curuxisie queneumi'a, curuxisie. Piratu müpaü tivacühüave, Xemesü xequenanutüqui, curuxisie xequenemi'a. Neri tixaü nepücatiucaxei hesiena nemütiuhüpanicü. ⁷ Huriyusixi müpaü mete'ita'ei, Tame 'inüari niuquiyari tecanexeyani. Mücü 'inüari que maine, neuyeveca 'icü mümüni Cacaüyari nu'aya mayuyeitüacü.

⁸ Piratu 'icü niuqui 'u'enieca masi vaüca neumacaitüni. ⁹ Tavari 'isücame quita heutahaca müpaü tinitahüave Qesusi, Haque pepemieme 'ecü. Qesusiri haquevasü cacanita'eiya. ¹⁰ Piraturi müpaü titahüave, Pecanetita'eiya ne. Pecatimate ne heiserie nemexeiya nemümasixünacü, heiserie nerexeyata curuxisie nemümasimienicü. ¹¹ Qesusi müpaü tita'ei, 'Ecü heiserie pepücahexeyaniqueyu nehapaüsita taheima miemecü xüca pecapitüariecaque. 'Ayumieme 'iya munesiyetua 'ahesüa, mücü masi vaücava 'axa tiniuyurieni. ¹² Piratu 'ayumiemeri tinicuvaunecaitüni que mütixünacü. Huriyusixi mecaniutihiva müpaü me'utiyuatü, Xüca 'icü pe'uxüna, pepüca'inaqui'erie Ti'aitame Sesaxi. Yunaitü te'aitamete memayuyeitüa mecaneye'unieca Sesaxi.

¹³ Hicü Piratu 'icü vaniuqui 'u'enieca nivayehana Qesusi. Mana caniuçayerüni Piratu yu'uenisie Macutenusariya müracutevasie, Hepürayusixi vaniuquicü Cavata müracutevasie. ¹⁴ 'Iya tucarisie meniha'aritüacaitüni Pasicua 'ixüarariyari. 'Esvatücacu tuca nayeiximecaitüni. Müpaü tinivarutahüave Huriyusixi, Camü

tixe'aitüvame. ¹⁵ Mümeri meniutihiva, Quenanuvitüqui, quenanuvitüqui, curuxisie quenemi'a. Piratu müpaü tivacühüave, Quetütüri curuxisie nepeimieni tixe'aitüvame. Mara'acate memühüritüariecai müpaü mete'ita'ei, Tame xeime tepücahexeiya tati'aitüvame, Sesaxi xeicüa pütati'aitüvame. ¹⁶ Hicü nivayeturieni curuxisie mümierienicü. Hicü meneihana Quesusi.

Quesusi que mütiümierie curuxisie

(Mateu 27:32-44; Maricuxi 15:21-32; Rucaxi 23:26-43)

¹⁷ Yucuruxi 'atütü mana neyani Müqui Mu'uya Manuca müracusevasie, Hepürayusixi vaniuquicü Curucuta müracusevasie. ¹⁸ Manari curuxisie menitivieni. Yuhutame hamatüana meteverutivütüa naisata, Quesusi vahixüata. ¹⁹ Piratuta 'inüari niuta'utüani. Curuxisie neimani. Müpaü catine'ucaitüni, QUESUSI NASARETITANACA HURIYUSIXI TIVAAITÜVAME. ²⁰ Huriyusixi yumüiretü menititerüva 'iya 'inüari quiecarı mehuracü Quesusi mamieriesie. Hepürayusixi Xumatari Cürıyecusixi vanıuquitecü püraye'uxacai. ²¹ Hicü Huriyusixi vamaracate memühüritüariecai müpaü metenitahüave Piratu, Pepücanıu'utüani Huriyusixi Tıva'aitüvame. 'İpaü püta, 'İya mainecai Huriyusixi nepütıva'aitüvame pepütınıu'utüani. ²² Piratu müpaü tıvaruta'ei, Que nemütıu'utüa netınıuta'utüanıri.

²³ Hicü cuyaxi curuxisie me'icavieca Quesusi, 'ixurıquiteya meneutahurıexüani. Naucame menayeitüani, yuxexıtü cuyaxi xei 'ixurıquıyari memexeyanıcü, tetüata mıeme 'ixurıquıta 'aparüte yuxaüta. Tetüata mıeme 'ixurıquıeya

püçavipecai, yuxevitü ni'iseçaitüni naitü. ²⁴ Hicü müpaü metenyutahüaveni, Camü tepüca'itisanani. Masi tepütata'iva, siparasü quepai pe'iva. Müpaü tinaye'atüarieni 'utüarica müpaü maine, Ne'ixuriqui meniutapataxüani yuhesie mieme, ne'ixuriquicü menayu'iva.

Mericüsü müpaü mecatenyuyurieni cuyaxi. ²⁵ Qesusi curuxieya 'aurie meniti'ucaitüni Qesusi varusieya, varusieya 'ivaya, Mariya Cüreupa 'üyaya, Mariya Mararatanaca yunaitü. ²⁶ Qesusisü varuxeiyaca mana meti'ucacu yuvarusi, 'iya tiyü'üquitüvame münaqui'eriecai, müpaü tinitahüave yuvarusi, 'Uca 'acu, camü 'anive. ²⁷ 'Arique müpaü tinihüritüani 'iya tiyü'üquitüvame, Camü 'avarusi 'utaitü. 'Iya tucarisie tiyü'üquitüvame yuhesüa nei'inieni.

Qesusi yu'iyari que mütiyetua

(*Mateu 27:45-56; Maricuxi 15:33-41; Rucaxi 23:44-49*)

²⁸ 'Anari Qesusi müpaü timaitü naitü 'ari maye'atüariecü, 'utüarica maye'atüarienicü müpaü niutayüni, Nepeuharimücü. ²⁹ Xari mana niucateitüni vinu masina hünetü. Hicü ha 'iseveme mucuxani me'utahüniyaca vinu masinacü, hisupu cüyeyarisie me'iyeca, teniena meneitiserieni. ³⁰ Qesusi he'inüataca vinu masina müpaü niutayüni, Canaye'aniri. Yumu'usie 'anacatusireca niyetuani yu'iyari.

Cuya que müreitise Qesusi 'aquitana

³¹ Mericüsü 'iya tucarisie meniha'aritäacaitüni 'ixüarari. 'Ayumieme Huriyusixi menitavavirieni Piratu vavatute memütitaracü memüvaraca'ünicü,

caxarite memücahayevacü curuxisie
me'uyevütü 'uxipiya tucarisie. 'Iya 'uxipiya tucari
yemecü cani'ixüararitücaitüni. ³² 'Ayumieme
cuyaxi mana meniu'axüani, memucavütüarie
curuxisie hamatüana xeime vatuteya meniutitara,
xeimetari vatuteya mete'utitaraxü. ³³ Qesusisüa
me'u'axüaca vatuteya mepäca'utitaraxü
memixeicü müquime.

³⁴ Masi xevitü cuya pisicacü neitiseni 'aquitana.
Yapaucua naneni xuriya hata. ³⁵ Que mü'ane
munierixü tiniutahecüata. Tita mütitahecüata
yuri canaineni. Mücütä tinimaica yuri mainecü,
yuri xemüte'eriecacü xemeta. ³⁶ Müpäü tiniuyüni
'utüarica maye'atüarienicü müpäü mutaine, 'Ume-
yari pücatitare. ³⁷ Tavari xevitü 'utüarica 'ipäu
naineni, Mecani'ixüariecuni que mü'ane memuse.

Teuquiyapa que memüteheite Qesusi

*(Mateu 27:57-61; Maricuxi 15:42-47; Rucaxi
23:50-56)*

³⁸ Mericüsü 'arique Cuse 'Arimateyatanaca
canitavavirieni Piratu menucuenicü
Qesusi caxarieya. 'Iya Cuse Qesusisüa
mieme catiniyü'üquitüvametücaitüni 'avie,
müvamacarücaicü Huriyusixi. Piraturi canipitüani.
Neyani, caxarieya necueni. ³⁹ Nicuremu
mana ninuanita meripai hesüana munua
yüvicüta. 'Iyasü miru haruhemame visi
mu'üa mutacuicuiya ni'atüani merie necapäu
päümeme. ⁴⁰ Hicü meneicueni Qesusi
caxarieya. Menicu'eima 'ixuriquitecü visi
mu'üa me'icavirieca. Müpäü cani'aneni
Huriyusixi vayeiyari teuquiyacü. ⁴¹ Mana
curuxisie mamieriesie haraveri niyemacaitüni.

Haraverita teuquiyapa xique müvaye'inierie nicumacaitüni. Xevitü cuxi mücü teuquiyapa pücacateuquievecai. ⁴² Muva 'ayumieme meneiteni Quesusi, Huriyusixi memüyuha'aritüacaicü 'iya tucarisie, teuquiyapa mehuracaicü.

20

Que müranucuque Quesusi müquite vasata
(*Mateu 28:1-10; Maricuxi 16:1-8; Rucaxi 24:1-12*)

¹ Mericüsü mexüacame tucariyarisie semanasie teuquiyapa ninuani Mariya Mararatanaca 'uyüvicacu cuxi yuimuana. Heuhüiyacame niuxeiya tete teuquiya hüxie meucatei. ² Hicü nausarümetü neyani. Simuni Pecurusüa ninuani, xeimesüata tiyü'üquitüvame Quesusi minaqu'eriecaisüa. Müpaü tinivarutahüave, Teuquiyapa menivayecueni Ti'aitame. 'Asitepücatemate haque memeite. ³ Hicü Pecuru neyani xevitü tiyü'üquitüvamematü. Teuquiyapa menahucaitüni. ⁴ Yuhepaüsita meniunausarümeccaitüni. Xevitü tiyü'üquitüvame masi niutanausacai, Pecuru na'iva, naye'ani meri teuquiyapa. ⁵ 'Anahuca nixeiya 'ixuriquite mana 'acateme, peru muva pücaheutaha. ⁶ Hicü Simuni Pecuru 'u'imatütü ninuani. Teuquiyapa neutahani. 'Ixuriquite niuxeiya mana 'acateme. ⁷ Tuvaxa tiuxei mu'uya me'eimecai 'ixuriquite 'aurie caticateme, yateva ticateme püta tutunime 'uxeicüa. ⁸ 'Ana neutahani 'iya tiyü'üquitüvame 'umexüatü munua teuquiyapa. Nixeiya, yuri tiniuta'erieni. ⁹ Müme cuxi mepücaheitimaivavecai 'utüarica meuyevecaicü

müquite vasata manucuqueni maine. ¹⁰ Hicü teyü'üquitüvamete yuquie menecüne.

Masiücütü que mürayuyetitüa Qesusi Mariya Mararatanaca hüxie
(*Maricuxi 16:9-11*)

¹¹ Mericüsü Mariya teuquiya hüxie niutive-caitüni tacua 'utasuatü. Hicü 'utasuatü nanahuni, teuquiyapa neutaniere. ¹² Mana nivaruxeiya niuqui tuayamete yuhutame me'anacatuxame. Xevitü Qesusi mu'uya manucatei nacateitüni, xevitüta quetaya manucatei racatei haque Qesusi caxarieya manutequiecai. ¹³ Müme müpäü metenitahüave, Neuxei 'uca, titayari petiutasuaca. ¹⁴ Müpäü tivacühüave, Neti'aitüvame mepecuei, 'asinepücatimate haque memeite. Müpäü 'utayüca ta'aurie naveni. Nixeiya Qesusi mana 'utiveme, masi 'asipücatimaicai müquesusitücaicü. ¹⁵ Qesusi müpäü tinitahüave, Neuxei 'uca, titayari petiutasuaca. Qepai pepüracuvaune. Mücü haravericame 'erietü müpäü tinitahüave, Neuxei 'uqui, xüca 'ecü peheicueni, queneneutaxatüa haque pemeite. Neri nenenucueimücü. ¹⁶ Qesusi müpäü ticühüave, Mariya 'acu. 'Iya hepana 'aniereca müpäü tinitahüave Hepürayusixi vaniuquicü, Xavuni, taniuquicü Ti'üquitame maine. ¹⁷ Qesusi müpäü ticühüave, Pepücanesiviyani. Ne'uquiyarisüa nepüca'anutiyeive cuxi. Masi ne'ivama vahesüa quenemie. Müpäü quetinivaretahüavi, Ne'uquiyarisüa müxe'uquiyarisüa nenanutiyeimücü, necacaüyarisüa müxecacaüyarisüa neranutiyani. ¹⁸ Hicü Mariya Mararatanaca

mana ninuani müpaü tivacuxaxatüvatü
teyü'üquitüvamete Ti'aitame muxaicü, müpaü
mürehüavecaicü.

*Masiücütü que mürayuyeyitüa Quesusi
teyü'üquitüvamete vahüxie*

*(Mateu 28:16-20; Maricuxi 16:14-18; Rucaxi
24:36-49)*

¹⁹ Mericüsü 'acayunecu mücü mexüacame
tucariyarisie semanasie, teyü'üquitüvamete
memütitecaisie quiteniete reunatücaicacu
memüvamacarücaicü Huriyusixi, Quesusi ninuani.
Vahixüapa niutaqueni. Müpaü tinivarutahüave,
Xüca xeca'uximatüarieca yu'iyarisie. ²⁰ Müpaü
'utayüca nivaruxeisitüani yumamate yu'aqui.
Teyü'üquitüvamete meniyutemamaviecaitüni
Ti'aitame mexeyatü. ²¹ Hicü Quesusi tavari
müpaü tivarutahüave, Xüca xeca'uximatüarieca
yu'iyarisie. Ne'uquiyari munesiheyenü'apaü,
neta müpaü necanixeheutanü'axüani. ²² Müpaü
'utayüca nivaru'iyamani. Müpaü tivarutahüave,
Xequeneutanaqui'eri 'Iyari Mütiyupata. ²³ Sepa
que memühate xemütevereuyehüvirieni tita 'axa
memüteyurie, meteneuyehüviyariecuni. Sepa que
memühate xemüvavesitüaca tita 'axa memüteyurie,
menivecacuni mepücayutaxüna.

Tumaxi yuri que mücati'eriecai

²⁴ Mericüsü Tumaxi Vavari mütitevacai
tamamata heimana yuhutame vahesüa
mieme canihücütücaitüni. 'Iya vahamatü
püca'uyeicacai quepaucua Quesusi munua.
²⁵ Hicü hipatü teyü'üquitüvamete müpaü
metenicuxaxatüvacaitüni, Ti'aitame tecaniuxeiya,

me'utiyuatü. 'Iya tivacühüave, Xücarî mamayasie neca'ixeyani cürapuxi 'uxayari, xüca ne'itüvamecü neca'imayüani cürapuxi 'uxayari, 'aqueya xüca nemamacü neca'imayüani, yuri nepücatita'erieniri.

²⁶ Mericüsü 'atahairieca tucari 'anucayacu tavari menititecaitüni quita teyü'üquitüvametemama. Tumaxita vahamatü tiucatei. Hicü quiteniete reunarümacacu Qesusi ninuani. Vahixüapa niutaqueni. Müpaü tinivarutahüave, Xüca xeca'uximatüarieca yu'iyarisie. ²⁷ Hicü müpaü titahüavixü Tumaxi, Quenaye'a, 'a'itüvamecü queneneumayüa nemamatesie, 'amamacü queneneumayüani ne'aquita. Yuri pecati'erietü pepüca'ayeiximeni, yuri peti'erietü püta quenaye'a. ²⁸ Tumaxi müpaü tinita'eiya, Neti'aitüvame necaüyari 'acu. ²⁹ Qesusi müpaü titahüave, Yuri petiuta'erie pemünesi'uxeicü. Müme memücanesixeyavave peru yuri memüte'erie, müme mecaniyutemamavieca.

Titayari maca'utüari xapa

³⁰ Mericüte, 'inüari yücü 'aneneme müireme yatiniyuriencaitüni Qesusi teyü'üquitüvamete vahüxie, que mücare'utüarie 'icü xapasie. ³¹ 'Icürî canaca'utüarieni yuri xemüte'eriecacü Qesusi mücürisitucü, Cacaüyari münu'ayacü. Yuri xete'erietü tucari xemexeivanicü hesüana xemiemetetütü raca'utüarie.

21

Masiücütü que mürayuyeyitüa Qesusi teyü'üquitüvamete 'atayuhutame vahüxie

¹ Mericüsü 'arique tavari Quesusi masiücütü nayuyeitüani teyü'üquitüvamete vahüxie Tiveriya haracunayarisie. 'Ipaü masiücütü nayuyeitüani.
² 'Axeicüa meniu'uvacaitüni Simuni Pecuru, Tumaxi Vavari mütitevacai, Natanaheri Canatanaca Carereya cuieyarisie mieme, Severeu nivemama, teyü'üquitüvemetemama hipatü yuhutatü. ³ Simuni Pecuru müpaü tinivarutahüave, Ne nepüquesüveyiami. Müpaü mete'itahüave, Tame 'ahamatü tepuhu tanaitü. Mana menecüne, canuvasie menicayaxe. Mücü tücarisie tixaütü mepücate'u'axixü. ⁴ Mericüsü 'esiva 'uhecüacacu mana niutaqueni Quesusi haracuna tesita. Masi teyü'üquitüvamete mepüca'imaicai Qesusitüme. ⁵ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Neuxei temari, 'icuai xecatehexeiya. Müpaü mete'ita'ei, Havaicü.
⁶ 'Iya tivacühüave, Vipi xequeneucavivi canuva serieta. Mana xecanivacaxeyiacuni. Mana meneicavivieni. Mepüyutatexi me'ihanatü memüvaücavacaicü quesüte. ⁷ Hicü 'iya tiyü'üquitüvame Quesusi minaquieriecai müpaü tinitahüave Pecuru, Cari Ti'aitame canihücütüni. Hicü Simuni Pecuru 'u'enaca quename Ti'aitame hücütücai, yu'ixuriqui herie mieme 'anacuvieca 'amavetü 'amuyeicacaicü, hapa neucasuna. ⁸ Hipatü teyü'üquitüvamete canuvasie meyetetü mecaniu'axüani vipi me'uhaximetü quesüte mehüneme. Cuiepa pücahetevacai, huta teviyari heimana tamamata mamayari xEICÜA petevacai. ⁹ Cuiepa me'u'axüaca tü meniuxeiya 'etiniereme, quesü tupa 'acaime mete'uxei pamame. ¹⁰ Quesusi müpaü

tinivarutahüave, Qesüte xique xemüvarutivi xequenivara'üi.

¹¹ Simuni Pecuru mana neutimaque, vipi canihana cuiepa. Qesüte 'amepapatü menihüncaitüni, xei sienituyari heimana huta teviyari heimana tamamata heimana yuhaicatü meniyupaümecaitüni. Sepanetü memüvaücavacai, püca'utasanixü vipi.

¹² Qesusi müpaü tinivarutahüave, Xequenacüni xequetenecuacari. Teyü'üquitüvamete ni xevitü pücayuvaüriyacai 'ecü que pepüpaicü titahüaveque, Ti'aitame mühücütücaicü memütemaicaicü.

¹³ Hicü Qesusi mana ninuani, pa nanucu'üni. Nivarumini, quesü yaxeicüata tivarumi.

¹⁴ 'Ana hairieca masiücütü nayuyeitüani Qesusi teyü'üquitüvamete vahüxie müquite vasata 'anucuqueca.

Nemuxasi türixi quetinivarumicua, que mainecai

¹⁵ Mericüsü mete'ucuacu Qesusi müpaü tinitahüave Simuni Pecuru, Simuni 'acu Vani nu'aya, vaücava penetinaqui'erie, 'ime 'esiva xEICÜA menesinaqui'eriecacu. 'Iya rehüave, Hü Ti'aitame. 'Ecü pepütimate nemümasinaqui'erie.

Titahüave, Mericüte, nemuxasi türixi quetinivarumicua. ¹⁶ Hutarieca müpaü titahüave, Simuni 'acu Vani nu'aya, penetinaqui'erie. Müpaü titahüave, Hü Ti'aitame. 'Ecü pepütimate nemümasinaqui'erie.

Müpaü titahüave, Nemuxasi queniva'üviyani. ¹⁷ Hairiecari titahüave, Simuni 'acu Vani nu'aya, penetinaqui'erie. Pecuru niyhiverieca hairieca penetinaqui'erie mütitahüavixücü. Müpaü tinitahüave, Ti'aitame, 'ecü nai pecatinimaica.

Pepütimate nemümasinaqui'erie. Quesusi titahüave, Quetinivarumicua nemuxasi. ¹⁸ Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, quepaucua pemühecuacai 'acümana pena'ahüayacaitüni peticuyeicacai haque pemeuyeimücücai. Quepaucua pemütaseüye, xevitü camananahüamücü maranuhana haque pemücaheuyeimücü, 'amama penitaseraxüamücü. ¹⁹ Müpaü niutayüni tihecüatatü que mütimüniquecai visi 'aneme 'ayeitüanique Cacaüyari. Müpaü 'utayüca müpaü tinitahüave, Quenenanuveyia ne'utüma.

Mücü tiyü'üquitüvame Quesusi minaqu'eriecai

²⁰ Pecuru ta'aurie 'aveca nixeiya mücü tiyü'üquitüvame Quesusi minaqu'eriecai, mücü memüte'ucuaisie 'auriena mucatei müpaü mütitahüavixü, Ti'aitame que paicü masiyetواني. Nixeiya 'iya varuveiyame.

²¹ Pecuru 'ixeiya mücü, müpaü tinitahüave Quesusi, Ti'aitame que tiyurieni 'iya. ²² Quesusi müpaü ticühüave, Xüca nesi'unaqueque 'icü müyuhayevacü nemunuanique, quesü pe'aneniqueyu 'ecü. Quenenanuveyia ne'utüma.

²³ 'Ayumieme ta'ivama vasata 'icü niuqui canixasivacaitüni, quename 'iya tiyü'üquitüvame camüniquecai. Masi Quesusi müpaü pücatitahüavixü mücamüniquecaicü. Xüca nesi'unaqueque müyuhayevacü nemunuanique, quesü pe'aneniqueyu 'ecü, püta titahüavixü.

²⁴ Mücü tiyü'üquitüvame canihücütüni que mü'ane mütihecüata 'icü hepaüsita, que mü'ane mütiuti'utüa 'icü. Tepütemate tita mütihecüata yuri maine.

25 Vaücava cuxi yücü 'anenetü canixuaveni
que mütiuyuri Qesusi. Xüca xexütü
tiuti'utüarienique, müpäü nepüticu'eriva,
'ena cuiepa pücatinaqueniequeyu xapate
mütiti'utüarieniqueyu. Müpäü xeicüa.

**Cacaüyari niuquieya xapayari türatu hecuame
hepaüsita tati'aitüvame tasivicueisitüvame
Qesusi Cürisitu mi'atüa
New Testament in Huichol (MX:hch:Huichol)
El Nuevo Testamento de nuestro señor y salvador
Jesucristo**

copyright © 1988 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Huichol

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Huichol [hch], Mexico

Copyright Information

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Huichol

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022

79690d81-fd4b-51b4-a3a6-712e0fddaca3